Turkish Studies - Social Sciences

eISSN: 2667-5617

www.turkishstudies.net/social

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Mülteci Öğrencilerin Eğitiminde Yaşanılan Sorunlar (Sivas İli Örneği)[*]

Problems in the Education of Refugee Students (Example of Sivas)

Taner Çifçi [**] - İlhami Arseven [***] - Ayla Arseven [****] - Alev Orhan [*****]

Abstract: The aim of this study is to determine the problems experienced in the education of refugee students in Sivas province and to propose a draft program that can be employed in their education. Phenomenology, which is a qualitative research design, was used in the study. The research data were obtained through interviews with teachers from schools located in Sivas provinceattended by refugee students. Maximum variation sampling and criterion sampling were used in the selection of the study group. To reveal the similarities and differences between the problems encountered during the education of refugee students based on their educational levels, 23 teachers from three separate schools offeringelementary, middle, and high school education in which refugee students are concentrated were interviewed in separate sessions. Qualitative data were analyzed by content analysis. In content analysis, data are relationally analyzed based on similarities and differences. The analysis of the data obtained in the study showed that the problems experienced in the education of refugee students are language problem, adaptation problem, motivation problem, and curriculum problem. It can be concluded that language problem is at the center of the problems experienced in the education of refugee students. Language problem brings many problems with it. The interviews indicated that refugee students cannot speak Turkish, do not understand what is told, and therefore they cannot communicate. Inability to communicate has brought about important educational problems. Based on these qualitative results,

[*] EGT-078 numaralı "Sivas'taki Göçmen Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaştığı sorunlar" adlı CÜBAP projesinden üretilmiştir.

[**] Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
Associate Prof., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education, Department of Basic Education
ORCİD 0000-0002-2057-7136
tanercifci@gmail.com
[***] Dr. Öğr. Üyesi., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
Assistant Prof., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences
ORCİD 0000-0001-9750-5862
ilhamiarseven@yahoo.com.tr
[****] Doç. Dr, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
Associate Prof., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education, Department of Basic Education
ORCİD 0000-0003-3051-7441
aylaarseven2004@yahoo.com
[*****] Öğr. Gör.., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu
Lecturer, Sivas Cumhuriyet University, Yıldızeli Vocational School
ORCİD 0000-0002-8999-9329
alevorhan@gmail.com

Cite as/ Atıf: Çifçi T., Arseven, İ., Arseven, A., Orhan, A. (2020). Mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunlar (Sivas ili örneği), *Turkish Studies - Social*, 15(3), 1033-1057. https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.39709
Received/Geliş: 12 November/Kasım 2019 *Checked by plagiarism software*
Accepted/Kabul: 25 April/Nisan 2020 **Published/Yayın:** 30 April/Nisan 2020
Copyright © INTAC LTD, Turkey CC BY-NC 4.0

principles were put forward for a more systematic, sustainable program that could be a solution to the problems experienced in the education of refugee students.

Structured Abstract: Introduction

The phenomenon of migration is a very old one that has been going on since the existence of humanity. Human beings have often had to migrate from one place to another for various reasons throughout history such as reaching better living conditions following wars, drought, economic inadequacies, and disputes. Some of these migrations were on a smaller scale while others were much larger, which had profound effects on states and societies, affecting political and social life. Therefore, the phenomenon of migration is not a new concept for humanity and Turkey at all. The Anatolian territory experiences intensively. This territory, which can be considered as the center of the world, has a position that connects the continents to each other, in a sense connecting the east of the world to the west and the south to the north. Historical trade routes pass through it. Many states and civilizations have been established on these lands. Throughout history, these lands have been a center of attraction where people from different parts of the world have migrated for various reasons in order to have better living conditions.

Method

Research Model

The study employed the qualitative research method. “Phenomenology”, which is a qualitative research design, was used in this study. Phenomenology focuses on how the meanings derived from the experiences of people, societies, or communities become collective and explores the meaning of these experiences staying with people rather than the process of experience. In other words, it focuses on how reality is interpreted. In this study, the problems experienced by refugee students in their education process are presented based on the experiences of teachers involved in their education.

Study Group

In this research, “maximum variation sampling” and “criteria sampling” methods, which are among the purposive sampling methods developed within qualitative research tradition, were employed. To reveal the similarities and differences between the problems encountered during the education of refugee students based on their educational levels, 23 teachers from three separate schools offeringelementary, middle, and high school education in which refugee students are concentrated were interviewed in separate sessions. Two criteria were used to determine the teachers to be interviewed: teaching refugee students’classes or working closely with refugee students due to their professions such as school counselor. Following the determination of such criteria, to gather richer and detailed information, interviews were conducted with teachers from various branches as much as possible provided that they met the said two criteria. A total of 23 teachers, five of whom were working in elementary, 10 in middle, and eight in high schools, were formed as they met the criteria and offered variation. 16 of the teachers were female, and seven were male. The study group consists of teachers from 16 different branches including elementary schoolteaching and school counseling.

Data Collection Tool

The study employed semi-structured interview form for data collection.

Data Analysis

Qualitative data were analyzed by content analysis. In content analysis, data are relationally analyzed based on similarities and differences. The aim is to reach concepts and relationships that explain the collected data (Yıldırım, 2003: 162).

Results

This section presents the findings concerning the research problem obtained through analysis of the data set obtained via interviews. After addressing the general characteristics of refugee students and the education given to them, the problems encountered in their education and their solutions are discussed under five themes: “language problem”, “adaptation problem”, “motivation problem”, “curriculum problem”, and “family-school communication problem”. Each theme and concepts that make up the themes (sub-themes) are given below along with direct quotations.

Problems Experienced in the Education of Refugee Students

Language Problem

All of the interviewed teachers think that the most important problem in the education of refugee students is the "language problem". Language problem is the source of other educational problems of refugee students. The most important result of refugee students' not knowing Turkish, not speaking Turkish, and not understanding what is said is not being able to communicate**.** These students cannot communicate with their teachers and other Turkish students, express themselves, and convey their problems and situations because they cannot speak Turkish. The inability to communicate manifests itself in three ways. The first is that refugee students want to transfer some personal problems they have in school directly to their teachers, managers, or friends, but they cannot. Therefore, they try to express themselves through students who can speak Turkish more or less. This makes them uncomfortable and unhappy, and they cannot fully explain their personal and private problems as there is an intermediary interpreter. This creates stress in them. T13 stated this problem as follows:

"*We always have to use an interpreter when doing individual counseling. Well, is that OK? Definitely not. Absolutely not effective. The child does not want to explain his or her problem completely through the interpreter or he / she is hiding something (T13)*."

Adaptation Problem

Some negative situations experienced by refugee students before, during, and after the migration cause some psychological traumas among refugees, especially among child and adolescent refugee students. The psychological situation caused by these traumas has been a factor that makes it difficult for these students to adapt to the environment and school they come to and live in. These psychological disorders cause anxiety, insecurity, and uncertainty in the future. This distrust towards people they see as strangers leads to introversion and creates adaptation problem. T13 stated this problem as follows:

"*We have one Afghan student. They came here as a whole family. Two children of the family were caught while crossing the Iranian border and could not cross the border. We've worked so hard to get these kids back. We filed a complaint to the Republic of Turkey Prime Ministry Communication Center (BIMER) and Republic of Turkey Presidency Communication Center(CIMER). Then I went to the governor's office. I talked to him myself. However, two of the kids stayed there. These are fugitives from Iran. Two 7-8 years old kids…They were caught there. Iran will send them back to their own country, not Turkey. Because they're fugitives, it's out of the question of getting kids back. This situation has caused psychological distress in the family and children (T23)*".

Discussion and Conclusion

It can be concluded that language problem is at the center of the problems experienced in the education of refugee students. Language problem brings many problems with it. The interviews indicated that refugee students cannot speak Turkish, do not understand what is told, and therefore they cannot communicate. Inability to communicate has brought about important educational problems. The most important problem is that refugee students cannot express themselves at school and state their wishes, expectations, problems, and wills. As to other problems, they cannot understand the basic concepts pertaining to courses, cannot get help from their teachers to ask and learn about the subjects they do not understand, and after a while cannot participate in classes as they isolate themselves and remain passive. Refugee students' experiencing such learning difficulties due to language and communication problems also creates a lack of academic self-confidence.

Keywords: Education of refugee students, problems in the education of refugee students, refugee student education program draft.

Öz: Bu araştırmanın amacı, Sivas ili ölçeğinde mülteci öğrencilerin eğitimlerinde yaşanılan problemleri belirlemek ve bu çerçevede mülteci öğrencilerin eğitiminde işe koşulabilecek bir program tasarısı önerisi ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma deseni olan fenomenoloji (Olgu bilim) deseninden yararlanılmıştır. Araştırma verileri Sivas'ta mülteci öğrencilerin bulunduğu okullardaki öğretmenlerle görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Çalışma grubunun seçiminde maksimum çeşitlilik örneklemesi ve ölçüt örnekleme

kullanılmıştır. Buna göre mülteci öğrencilerin eğitimleri sırasında karşılaşılan problemlerin eğitim kademelerine göre benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak için mülteci öğrencilerin yoğunlukla bulunduğu ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki 3 ayrı okuldaki 23 öğretmenle ayrı oturumlarda görüşme yapılmıştır. Nitel veriler, içerik analiziyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde veriler, benzerlik ve farklılıklarına göre ilişkisel olarak analiz edilir. Araştırmada elde edilen verilerin analizi sonucunda mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunlar; "dil sorunu, uyum ve adaptasyon sorunu, motivasyon sorunu ve eğitim programı sorunu" şeklinde dört tema altında detaylı olarak açıklanmıştır. Araştırma sonunda, mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan problemlerin temelinde dil probleminin olduğu söylenebilir. Dil problemi birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde mülteci öğrencilerin Türkçe konuşamadıkları, konuşulanları anlamadıkları, bu nedenle iletişim kuramadıkları belirlenmiştir. İletişim kuramama eğitsel anlamda önemli problemleri de beraberinde getirmiştir. Elde edilen bu nitel sonuçlara göre mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan problemlere çözüm olabilecek, daha sistemli, sürdürülebilir bir program tasarısına yönelik ilkeler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mülteci öğrencilerin eğitimi, mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunlar, mülteci öğrenci eğitimi program tasarısı.

Giriş

Göç olgusu, insanlığın varoluşundan beri süregelen çok eski bir olgudur. İnsanoğlu tarihi süreç içerisinde çoğu kez çeşitli nedenlerle bir yerden bir yere göç etmek durumunda kalmıştır. Savaşlar, kuraklık, ekonomik yetersizlikler, anlaşmazlıklar gibi nedenlerle daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek için insanoğlu tarih boyunca göç etmiştir. Bu göçlerin kimisi daha küçük çapta olurken kimileri de çok daha büyük çaplı, devletler ve toplumlar üzerinde derin etkiler oluşturan, siyasi ve sosyal hayatı etkileyen göçler olmuştur. Dolayısıyla göç olgusu insanlık için yeni bir kavram değildir. Bizim ülkemiz içinse hiç değildir. İçinde yaşadığımız Anadolu toprakları göçlerin yoğun olarak yaşandığı topraklardır. Dünyanın merkezi sayılabilecek bu topraklar kıtaları birbirine bağlayan, bir anlamda dünyanın doğusunu batısına, güneyini kuzeyine bağlayan, tarihi ticaret yollarının da geçtiği bir konuma sahiptir. Bu topraklarda birçok devlet ve medeniyet kurulmuştur. Bu topraklar tarih boyunca dünyanın farklı bölgelerindeki insanların daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için çeşitli nedenlerle göç ederek geldikleri bir çekim merkezi olmuştur. Şubat ayı sonu itibariyle İçişleri Bakanlığı verilerine göre (2019), ülkemizdeki kayıtlı geçici sığınmacı statüsündeki Suriyelilerin sayısı, 3.649.750'dir. Bunlara diğer ülkelerden gelen geçici sığınmacıları da eklediğimizde ülkemizde hâlihazırda yaklaşık 4 milyon civarında göçmen bulunmaktadır.

Ülkemiz ve devletimiz zorlu savaş koşullarından kaçan bu insanlara kucak açmakta ve her türlü yardımı yapmaktadır. Bu insanların barınma, beslenme, sağlık ve eğitim gibi temel insani ihtiyaçlarını elinden geldiğince karşılamaya çalışmaktadır. Bu temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak gerçekleştirilen hizmetler arasında eğitim hizmetleri gerçekleştirilmesi en zor olan; zaman, kaynak, işgücü ve planlama gerektiren ve en çok problem yaşanılan hizmet grubu olarak görülmektedir. Zira mültecilere verilen barınma, beslenme ve sağlık gibi hizmetler ufak çaplı problemler yaşansa da daha hızlı ve pratik şekilde karşılanabilirken, eğitim hizmeti ilaç ya da yemek vermek gibi kolay verilebilecek bir hizmet değildir. Eğitim dili, müfredatı, planlaması, eğitim verecek insan kaynağının oluşturulması üzerinde ciddi olarak düşünülmesi gereken ve zaman alıcı hususlardır.

UNESCO (2019), tarafından hazırlanan "Küresel Eğitim Raporu"nda göç ve eğitim ilişkisi incelenmiş, dünya genelinde göçmenlerin eğitimine ilişkin mevcut durum ve yaşanılan problemler ortaya konmuştur. Rapora göre, bazı ülkeler dil eğitim programlarına finansal destek sağlamaktadır. Örneğin ABD "İngilizce Dil Edinim Programı"na her yıl yaklaşık 740 milyon dolar aktarmaktadırRaporda, mülteci öğrencilere yönelik hazırlanacak dil programlarının esnek, çocukların gündelik yaşamda karşılaşabilecekleri problemleri çözmelerine yardımcı olacak nitelikte

olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle mülteci öğrencilerin geldikleri ülkenin dilini öğrenmesine yönelik ayrı ve özel dil eğitim programları ve buna özel materyaller hazırlanmalıdır. Yapılan araştırmalara göre, Türkiye'deki mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan en önemli sorun da dil sorunudur. Tanrıkulu'na göre (2017), mülteci öğrencilerin dili öğrenmeden Türk öğrencilere yönelik müfredata göre eğitim göremeleri, onların okul başarısızlığının, okula karşı düşük motivasyonlarının, okulu yarıda bırakmalarının temel nedenidir. Mülteci öğrencilerin Türkçe öğrenmelerine yönelik ayrı bir dil eğitim programının ve gerekli materyallerin olmaması, yabancılara Türkçe öğretme işinde deneyimli öğretmen kadrosunun bulunmaması etkili dil öğretiminin önündeki başlıca engellerdir. Öztürk (2018), Türkçe dil yeterliklerinin kazandırılamamasının mülteci öğrencilerin diğer öğrencilerle iletişim kuramamasına, kendilerini ifade edememesine, yalnız kalmalarına ve bir süre sonra kendilerini okul ortamından soyutlamalarına neden olduğunu dile getirmektedir. Ceyhan ve Koçbaş'a göre (2011), mülteci öğrencilerin Türkçe bilmemelerinin onların yaşadıkları akademik başarısızlıkların temel nedenidir. Stanley'e göre (Akt. Özer, Komsuoğlu ve Ateşok, 2016) mültecilerin geldikleri ülkenin diline sahip olamamaları ile yabancılaşmaları arasında bir ilişki vardır. Dolayısıyla dil eğitimi çocukların topluma uyumu açısından da öncelikli bir konudur. Uzun ve Bütün (2016) yaptıkları çalışmada mülteci öğrencilerin okul ortamında sosyalleşememeleri, okula ve topluma uyum sağlayamamalrının temel nedeninin dil bilmeme olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kara ve Tüysüzer (2017) dil sorununun kısa vadede çözülebilecek bir sorun olmadığını, sorunun çözümü için ayrı bir programa ve doğal olarak zamana ihtiyaç olduğunu dile getirmişlerdir.

Küresel Eğitim İzleme Raporuna göre (UNESCO, 2019), göçmenlerin geldikleri ülkenin dilinde okuryazar olmaları bulundukları yere ilişkin aidiyet hissi oluşturmaları, iletişim becerileri edinmeleri ve çevreyle sağlıklı iletişim kurmaları, günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri açısından önemli görülmektedir. Dolayısıyla mülteci öğrencilerin yaşadıkları okula ve çevreye uyum sorunlarının giderilmesinde anahtar işlevi gören unsur yine dildir. Yapılan araştırmalara göre Türkiye'deki mülteci öğrencilerin eğitimde yaşadıkları sorunlardan birisi de "uyum" sorunudur. Kiremit, Akpınar ve Akcan (2018), yaptıkları çalışmada mülteci öğrencilerin akranlarına ve okula uyum sağlama sorununun dil bilmemekten kaynaklandığı sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmada mültecilerin sosyal ve maddi yetersizliklerin de kısmen uyum sorununa neden olduğu vurgulanmıştır. Uğurlu da (2018) mülteci öğrencilerin okula uyum sorununda etkili olan en temel faktörün dil olduğunu ileri sürmekte, dil becerilerine sahip olmayan öğrencilerin öğretmen ve diğer arkadaşlarıyla çok sınırlı iletişim kurabildiklerini, bu durumun okula uyumlarını zorlaştırdığını dile getiriştir. Kağnıcı (2017), mülteci öğrencilerin uyum sorununun giderilebilmesi için yöneticiler, öğretmenler, Türk öğrenciler, onların aileleri, mülteci öğrenciler ve ailelerini kapsayan rehberlik programlarının işe koşulmasının yararlı olacağını, okul psikolojik danışmanlarının mülteci öğrencilerin uyum sorunlarını takip etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Gümüşten'e göre (2017), mülteci çocukların okula ve çevreye uyumu için aktivite temelli rehberlik programları yararlı olacaktır. Aktivite temelli programlar, duygu düzenleme, akranlarla olumlu ilişkiler kurma, benlik saygısını artırma, kültürel uyumu sağlama, ebeveynleri çocukların kültürel uyumuna katma gibi bileşenlerden oluşmalıdır.

Türkiye'deki mülteci öğrencilerin yaşadığı sorunlardan birisi de eğitime ve okula karşı motivasyonlarının düşük olmasıdır. Yurdakul ve Tok (2018) yaptıkları çalışmada, mülteci öğrencilerin dil bilmeme nedeniyle sınıfta motivasyon sorunları yaşadıkları, dil bilmeme nedeniyle dersleri anlamadıkları için derslere karşı ilgisiz oldukları, dersleri dinlemedikleri, başka işlerle meşgul oldukları ve agrasif tavırlar sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır. Uğurlu ve Akdovan (2019), yaptıkları çalışmada mülteci öğrencilerin derse katılımlarının düşük olduğu, bunun temel nedeninin Türkçe konuşma ve dinleme becerilerine tam olarak sahip olmamaları olduğu, dil becerilerindeki bu eksikliğin beraberinde motivasyon sorununu getirdiği sonuçlarına ulaşmışlardır. Duman (2019) tarafından yapılan çalışmada, mülteci öğrencilerin yaşadıkları savaş ve göç gibi zorlu hayat şartları nedeniyle psikolojik travmlar yaşadıkları, bu durumun okula ve eğitime karşı

motivasyonlarını düşüren bir faktör olduğu vurgulanmaktadır.Boylu ve Işık (2019) tarafından yapılan çalışmada, Suriye kökenli mültecilerin özellikle Türkçe öğrenmeye karşı motivasyonlarının düşük olduğu, bunun nedeninin Türkiye'den gitme düşüncesine bağlı olarak Türkçe öğrenmenin gereksiz ve faydasız olduğu kanaatidir.

Yapılan araştırmalara göre Türkiye'deki mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan temel sorunlardan birisi de müfredat sorunudur. Taşkın ve Erdemli (2018), yaptıkları çalışmada, mülteci öğrencilere yönelik gerçekleştirilen özellikle Türkçe öğretiminde materyal ve müfredat sorunu yaşandığını, Türkçe öğretimi için özel ve ayrı bir müfredatın ve buna uygun materyallerin gelitrilmesi gerektiğini ortaya koymuşlardır. Kardeş ve Akman(2018) ise mevcut müfredatın mülteci öğrencilerin eğitimi için yeterli olmadığını, dil ve uyum sorununun çözümüne odaklanan ayrı ve özel müfredatın oluşturulması gerektiğini dile getirmişlerdir. Çelik (2019), hiç Türkçe bilmeyen ya da az derecede Türkçe bilen mülteci öğrencilerle Türk öğrencilere aynı müfredatın uygulanmasının öğretmenler için büyük bir sorun olduğunu, öğretmenlerin aynı sınıfta iki grubu dengelemekte problem yaşadıklarını ileri sürmektedir. İmamaoğlu ve Çalışkan (2017), mülteci öğrencilerle Türk öğrencilerin aynı müfredatta öğrenim görmeleri nedeniyle araştırmaları kapsamında görüştükleri öğretmenlerin mülteci öğrencilerin dil sorununu çözmek için onlarla ayrı olarak ilgilindiklerini dile getirdiklerini belirtmişlerdir. Şimşir ve Dilmaç da (2018) mülteci öğrencilerin yaşadığı akademik sorunlar arasında müfredat farkını temel sorun alanlarından birisi olarak ileri sürmüşlerdir. UNESCO da (2016), hazırladığı politika belgesinde mülteci öğrencilere yönelik olarak hazırlanacak müfredatın yaşam becerileri ve toplumsal uyum gibi temel alanlarda zenginleştirilmesi gerektiğini tavsiye etmektedir.

Literatür incelendiğinde mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunlara ilişkin araştırmalar ve bu araştırmalarda ortaya konan belli başlı problem alanları yukarıda belirtilen araştırmalarla konulan sonuçlarla benzerdir. Üstün, Bayar ve Bozkurt (2017), mülteci öğrencilerin eğitim sorunlarını, bu çocukların ailelerinin algılarına göre; okul olanaklarındaki yetersizlikler, dil sorunu, sosyal dışlanma, maddi yetersizlikler, adaptasyon ve oryantasyon sorunu ve psikolojik sorunlar başlıklarında ortaya koymuşlardır.

Erdem (2017), sınıfında mülteci öğrenci bulunan öğretmenlerin yaşadıkları öğretimsel sorunları araştırmış, "öğretimde yaşanılan en önemli problemin dil problemi olduğu, bu öğrencilere Türkçe öğretilmesi için ayrı bir hazırlık programının uygulanması gerektiği, mülteci öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik programların olmadığı, öğretmenlerin mülteci öğrencilerin eğitimine yönelik hizmet içi eğitime ihtiyaç duydukları" sonuçlarına ulaşmıştır.

Levent ve Çayak (2017), Suriyeli öğrencilerin eğitimine ilişkin okul yöneticilerinin görüşlerini almış, "kayıt ve öğretim sürecinde bu öğrencilerle iletişim kuramama probleminin en ciddi ve yorucu problem olduğu, mülteci öğrencilerin okullara kaydedilmesiyle ilgili mevcut kayıt sisteminin yetersiz olduğu" araştırma sonunda ortaya konulmuştur.

Öztürk (2018), mülteci öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetini Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirmiş, " Sosyal Bilgiler ders içeriğinin mültecilerin ülkemize uyumunu sağlamada ve Türk öğrencilerin mülteci öğrencileri kabullenmesinde yetersiz kaldığı, mülteci öğrencilere sunulan öğretim hizmetinin önündeki en önemli probleminin dil problemi olduğu, Sosyal Bilgiler öğretim programlarında mültecilik, göç, mülteci hakları gibi konuların eklenmesi gerektiği" sonuçlarına ulaşmıştır.

Kardeş ve Akman (2018), Suriyeli öğrencilerin eğitimine yönelik öğretmen görüşlerini almışlardır. Bu görüşlere göre; Suriyeli çocukların Türkçeyi öğrenme ve okula uyumla ilgili sorunları öne çıkmıştır. Öğretmenlerin mülteci çocukların eğitiminde kendilerini yeterli hissetmedikleri, sınıf ortamında öğretimi mülteci çocuklara yönelik düzenlemeye gitmedikleri ve mevcut müfredatı mülteci öğrencilerin eğitimi için yeterli görmedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Öğretmenler Suriyeli çocukların uyum problemlerinin çözümü için Türkçe dil eğitimi almaları gerektiğini ifade

etmişlerdir. Suriyeli çocukların yaşadıkları travmaların etkisinin azaltılması amacıyla sosyal destek hizmetlerinin arttırılması önerilmiştir.

Tosun, Yorulmaz, Tekin ve Yıldız (2018), mülteci öğrencilerin eğitim sorunlarını, eğitimden ve özelde din eğitiminden beklentilerini araştırmışlar, "öğrencilerin dil bilmemelerinin, sosyal hayatlarında ve okulsüreçlerinde en temel uyum problemi olduğu, bunun farklı sorunlara neden olduğu" sonuçlarına ulaşmışlardır.

Solak ve Çelik (2018), Türkiye'de öğrenim gören mülteci öğrencilerin dil ile ilgili problemlerini incelemişlerdir. İnceleme sonucunda "mülteci öğrencilerin herhangi bir hazırlık eğitimi almadan ve Türkçeyi öğrenmeden okula başladıkları, bu durumun onların sosyal iletişim kurmalarını ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkilediği, bu öğrencilerin dil bilmemeleri nedeniyle dersleri anlayamadıkları, bu sebeple okulların akademik açıdan bir katkısının olmadığı, mülteci öğrencilerin gelecekteki başarılarını engellediği" tespitlerinde bulunmuşlardır.

Jafari, Tonga ve Kışla (2018), Suriyeli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları problemlerle ilgili görüşlerini almışlardır. Araştırma sonunda öğretmenlerin kültürel ve sosyal farklılıklar olsa da ilkokulda okuyan Suriyeli ve Türk öğrenciler arasında kültürel çatışma yaşanmadığınıdüşündükleri, kaynaşmanın önündeki en büyük sorunun dil olduğunu düşündükleri, bu yüzden öğrencilerinin dil gelişimi için çalışma yaparak oluşabilecek çatışmaları önlemeye çalıştıkları, kaynaşmayı sağlamak için grup çalışmaları, değerler eğitimi, sosyal faaliyetler ve çocuk oyunlarından faydalandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Güven ve İşleyen (2018), öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerle iletişimini engelleyen faktörleri araştırmışlar, öğretmenlerden çoğunun dil ve kültür farklılığı yüzünden Suriyeli öğrencilere istenilen eğitimi veremedikleri ve iletişim kurmakta güçlük yaşadıkları sonuçlarına ulaşmışlardır.

Güngör ve Şenel (2018) de, yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin eğitiminde yaşanılan sorunlar; "Dil ve kültür farklılığı, temel dil becerileri, anlama, ifade etme ve yorum yapmada zorluklar, programın gerisinde kalma ve akademik başarısızlık" temaları altında sınıflandırılmıştır.

Görüldüğü üzere mülteci öğrencilere yönelik verilen eğitim hizmetlerinde birtakım sorunlar yaşanmakta, bir hizmet alanı olarak eğitimin; sağlık, barınma ve beslenme gibi alanlardan daha zor ve meşakkatli bir hizmet alanı olduğu görülmektedir. Üstelik diğer alanlarda verilen hizmetlerin getiri anlamda bir karşılığı beklenmezken, eğitim alanında mülteci öğrencilere verilen hizmetlerin bazı sosyal getirileri olabilecektir. Zira toplumsal bir kurum olan eğitim, bireylerin yaşadıkları toplumların uyumlu bir üyesi olmasını sağlayan en eski toplumsal kurumlardan birisidir. Eğitime yapılan yatırımların bireye ve topluma ekonomik ve sosyal getirileri olduğu bilinmektedir. Bu nedenle mülteci öğrencilere yönelik gerçekleştirilen eğitimlerde yaşanılan problemlerin detaylı bir şekilde belirlenmesi ve bunların çözümüne yönelik plan, program ve politikaların oluşturulması son derece önemlidir.

Bu araştırmanın temel amacı, Sivas ili ölçeğinde mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunları ortaya koymaktır. Araştırmanın temel problemi, "nedensellik, birlikte değişim ve karşılıklı etkileşimilişkileri bağlamında mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan problemler nelerdir?" şeklinde ifade edilmiştir.

Yapılan bir çok araştırmada, mülteci öğrencilerin eğitimsel sorunları ve bu sorunlara ilişkin bazı çözüm önerileri ortaya konsa da literatür incelendiğinde bu öğrencilerin eğitimine yönelik bir program tasarısı önerisinin detaylı olarak yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın sonunda mülteci öğrencilerin eğitimlerinde yaşanılan sorunların çözümü için hayata geçirilebilecek bir eğitim programı tasarısıaraştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu program tasarısının tamamına son derece kapsamlı ve ayrıntılı olması nedeniyle bu çalışmada yer verilmese de "Tartışma ve Sonuç" bölümünde, tasarı oluşturulurken izlenen yollara ve dikkat edilmesi gereken

hususlara değinilmiştir. Bu çalışmanın, ortaya yeni birprogram tasarısı koyması nedeniyle önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemi ile yapılmış, araştırmada nitel araştırma yönteminin araştırma desenlerinden "olgu bilim (fenomonoloji)" araştırma deseni olarak kullanılmıştır. Fenomonoloji; insanların, toplumların ya da toplulukların deneyimlerinden çıkardıkları anlamların nasıl ortaklaştığına, deneyim sürecinden ziyade bu deneyimlere ilişkin kişilerde kalan anlama odaklanır. Gerçekliğin nasıl anlamlandırıldığına odaklanır. Olgubilim çalışmalarında genellikle bir olguya ilişkin bireysel algıların ortaya çıkarılması ve yorumlanması amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Bu araştırmada mülteci öğrencilerin eğitim süreçlerinde yaşadıkları problemler, bu öğrencilerin eğitiminde görev alan öğretmenlerin deneyimlerine dayalı olarak ortaya konmuştur.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada nitel araştırma geleneği içinde gelişen "amaçlı örnekleme" yöntemlerinden "maksimum çeşitlilik örneklemesi ve ölçüt örnekleme" yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi içerisinde araştırmacıların esnek olması, araştırmanın geçerliği konusunda olumlu ve istenilir bir durumdur. Bu esneklik sayesinde araştırmacılar çalışma grubunu oluştururlarken birden fazla örnekleme yöntemini bir arada kullanabilirler. Bunun amacı çeşitli durumlarla ilgili daha zengin ve ayrıntılı bilgiye sahip bir veri seti oluşturabilmektir (Yıldırım, 2003: 75). Bu araştırmada daha zengin ve derinlemesine bir veri seti oluşturabilmek için "maksimum çeşitlilik örneklemesi ve ölçüt örnekleme" yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Buna göre mülteci öğrencilerin eğitimleri sırasında karşılaşılan problemlerin eğitim kademelerine göre benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak için mülteci öğrencilerin yoğunlukla bulunduğu ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki 3 ayrı okuldaki 23 öğretmenle ayrı oturumlarda görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan öğretmenler tespit edilirken öğretmenlerin; mülteci öğrencilerin derslerine girmiş olmaları veya okul rehber öğretmeni gibi işi gereği mülteci öğrencilerle yakinen çalışmış olmaları temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu ölçüte uyan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan problemlere ilişkin daha zengin ve derinlemesine bilgi toplanabileceği öngörülmüştür. Bu ölçüt belirlendikten sonra yine daha zengin ve ayrıntılı bilgi toplamak amacıyla görüşme için bu ölçüte uyan mümkün olduğunca çeşitli branşlardaki öğretmenlertercih edilmiştir. Belirlenen ölçütün karşılanması ve çeşitliliğin sağlanmasıyla birlikte çalışma grubu 5'i ilkokulda, 10'u ortaokulda ve 8'i lisede görev yapan toplam 23 öğretmen oluşturulmuştur. Öğretmenlerin 16'sı kadın, 7'si erkektir. Çalışma grubu, içerisinde sınıf ve rehberlik de dâhil olmak üzere 16 ayrı branştaki öğretmenden oluşmaktadır. Görüşme yapılan öğretmenlerin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Değişken	Grup	f
Cinsiyet	Kadın	16
	Erkek	7
Branş	Sınıf Öğretmeni	4
	Rehber Öğretmeni	2
	Coğrafya Öğretmeni	1
	Bilişim Tek. ve Yazılım Öğr.	1
	Kimya Öğretmeni	1
	İngilizce Öğretmeni	1
	Türk Dili Edebiyatı Öğretmeni	1
	Biyoloji Öğretmeni	1
	Türkçe Öğretmeni	3
	Müzik Öğretmeni	1
	Fen Bilgisi Öğretmeni	2
	Sosyal Bilgiler Öğretmeni	1
	Din Kültürü Öğretmeni	1
	Matematik Öğretmeni	1
	Görsel Sanatlar Öğretmeni	1
	Teknoloji ve Tasarın Öğr.	1
Okul Düzeyi	İlkokul	5
	Ortaokul	10
	Lise	8
Mesleki Kıdem	0-5 Yıl	3
	6-10 Yıl	7
	11-15 Yıl	10
	16 ve üstü Yıl	3

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme, nitel araştırma geleneğinde en çok kullanılan veri toplama yöntemlerinden biridir. Bir fenomene ilişkin yaşantıları ve bu yaşantılar yoluyla oluşan anlamları ortaya çıkarmak için görüşme yöntemi; araştırmacıya sağladığı esneklik, oluşturduğu iletişim ve etkileşim ortamı, sondalar yoluyla sağladığı derinlemesine bilgi, ortam üzerinde kontrol olanağı sağlaması gibi nedenlerle birçok avantaja sahip olması nedeniyle sıklıkla tercih edilir (Yıldırım, 2003: 96). Olgu bilim deseninde gerçekleştirilen bu çalışmanın verileri, öğretmenlerle yapılan görüşmelerle elde edilmiştir. Mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunlara ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik olarak araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Form hazırlanırken ilgili alanyazın taraması yapılmış ve ilgili araştırmalar incelenmiş, bu doğrultuda temel sorular ve alternatif sorular oluşturulmuş, daha detaylı ve derinlemesine bilgiler elde etmek adına sondalar oluşturulmuştur. Çalışma grubunda kullanılmadan önce oluşturulangörüşme formu kullanılarak üç öğretmenle ön görüşme yapılmış, ön görüşme sonunda soruların amaca uygun ve işlevsel olduğu anlaşılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, görüşme yapılan öğretmenlerin kişisel bilgilerini belirlemeye yönelik sorulardan,ikinci bölümmülteci öğrenciler ve onlara verilen eğitimin genel özellikleri, üçüncü bölüm ise mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunları ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerini belirlemeye yönelik spesifik sorulardan oluşmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Görüşmelerin öncesinde, katılımcı öğretmenlerle kısa süreli, sohbet tarzında informal bir görüşme yapılmış, ısınma mahiyetindeki bu görüşmede öğretmenlerle tanışılmış, araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, görüşmelerde sorulara içtenlikle cevap verilmesinin araştırmanın geçerliği hakkında önemli olduğu vurgusu yapılmış, görüşmelerin ses kaydının yapılacağı bildirilmiştir. Araştırmanın raporlanmasında yapılan bu görüşmelerde alınan bazı görüşlerin doğrudan alıntılanacağı, bu alıntılamalarda kesinlikle isim belirtilmeyeceği, bunun yerine ismi de çağrıştırmayacak şekilde kısaltma kodlamaların yapılacağı öğretmenlere açıklanmıştır. Görüşmeler odak grup görüşmesi şeklinde her okulda farklı zamanlarda üç ayrı oturumda gerçekleştirilmiş, her oturum yaklaşık doksan dakika sürmüştür. Okul yöneticilerinin odalarında gerçekleştirilen ve kayıt altına alınan görüşmelerden toplanan ham veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel veriler, içerik analiziyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde veriler, benzerlik ve farklılıklarına göre ilişkisel olarak analiz edilir. Amaç, toplanan verileri açıklayan kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım, 2003:162).Verilerin analizi için araştırmacılar tarafından bir veri analiz planı oluşturulmuştur. Nitel verilerin toplandığı alanda bulunmadan önce alan yazın sürekli incelenmiştir. Nitel alt problemler ve literatür incelemeleri, veri setinin çözümlenmesinde temel teşkil etmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler bir araya getirilerek nitel veri seti oluşturulmuştur. Bunun için görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları bilgisayar ortamına aktarılarak yazılı bir doküman haline getirilmiştir. Yapılacak kodlama öncesinde genel bir fikir elde etmek ve yapılacak sınıflandırmalarda tahminlerde bulunmak için önce veri seti kesintisiz bir şekilde ve çoğu kez de aralıklı olarak okunmuştur. Bu okumalar sonrasında verilerin kodlanması işlemine geçilmiştir. Kodlamalar öncelikle uygun adlandırmalar yapılarak kâğıt üzerinde yapılmıştır. Öğretmenler "Ö" kısaltması ile tanımlanmış ve her öğretmene sıra numarası verilmiştir. Veri seti içindeki anlamlı bütünler bir araya getirilerek adlandırılmıştır. Anlamlı bütünler, kendisini anlam bakımından en doğru ve derinlemesine yansıtan ifadelerle kodlanmıştır. Veri setinin farklı bölümlerinde benzer anlamlara sahip verilere aynı kodlar verilmiştir. Böylelikle anlam bakımından ilişkili olan veriler bir araya getirilerek bunlar ilişkilendirilmiştir ve kavramlara ulaşılmıştır. Araştırma sorularının dışında kalan cevaplar kodlanmamıştır. Daha sonra kavramların daha üst, kapsayıcı kavramlar (temalar) altında sınıflandırılması yapılmıştır. Benzer fikir, görüş ve öneriler belirli bir grupta anlamlı bir şekilde bir araya getirilmiş, bunların dışındaki farklı görüşler de ayrıca not edilmiştir. Kavram ve temalar bu şekilde belirlendikten ve veriler organize edildikten sonra raporlamaya geçilmiştir. Bir bulgu olarak ortaya konan kavram ve temaların desteklenmesi için raporlamada doğrudan alıntılamalar yapılmıştır.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırmada geçerlik ve güvenirliğin sağlanması için bazı çalışmalar yapılmıştır. Öncelikle veri toplama araçlarının oluşturulması, veri toplama ve analizi sürecinde ilgili alan yazın incelenmiş, veri toplama aracı ile kuramsal bağlamın tutarlılığı ile bulguların literatüre dayalı olarak ortaya konması sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma bulguları, görüşmelerden elde edilen ham verilerden yapılan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Ham verilerden oluşan veri seti iki araştırmacı tarafından birbirlerinden bağımsız olarak ayrı ayrı kodlanmış, yapılan kodlamalar arasındaki benzerliğe bakılmış, birkaç küçük farklılık dışında kodlamaların benzer olduğu anlaşılmıştır. Kodlama sonrası ulaşılan bulgular yazılı olarak araştırmaya katılan bazı öğretmenlere verilerek okutulmuş, buradan elde edilen dönütler bulguları teyit edici nitelikte olmuştur. Araştırmanın modeli, veri toplama araç ve yöntemleri, verilerin analiz edilme süreci araştırmanın ilgili bölümlerinde detaylı olarak açıklanmıştır. Araştırmanın ham verileri olan ses kayıtları arşivlenerek saklanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde görüşmeler sonunda elde edilen veri setinin analizi sonucunda araştırma problemi çerçevesindeki bulgular verilmiştir. Mülteci öğrencilerin ve onlara verilen eğitimin genel özellikleri verildikten sonra, mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunlar, sorunlara ilişkin çözüm önerileri "dil sorunu", "uyum ve adaptasyon sorunu", "motivasyon sorunu", "eğitim programı sorunu," "aile-okul iletişimi sorunu" olmak üzere 5 tema altında toplanmıştır. Her tema, temaları oluşturan kavramlar (alt temalar) doğrudan alıntılamalar yapılarak aşağıda verilmiştir.

Mülteci Öğrenciler ve Onlara Verilen Eğitimin Genel Özellikleri

Araştırmanın örneklemini oluşturan okullarda yapılan gözlemler ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde araştırmanın yürütüldüğü 3 okulda 195 Afganlı, 17 İranlı, 11 Iraklı olmak üzere toplam 223 mülteci öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin neredeyse tamamı, okula kayıt olduklarında Türkçe bilmemektedir. Mülteci öğrenciler, önceki eğitimlerine bakılmaksızın, yaş durumlarına göre kendi yaşıtlarının öğrenim gördüğü sınıflara kayıt edilmişlerdir. Türk öğrencilere göre tasarlanmış eğitim programına göre eğitim görmektedirler. Bunlardan bazıları geldikleri ülkelerde okula gidiyorken bir kısmı ise hiç okula gitmemişlerdir. Ancak daha önce okula gitme durumları dikkate alınmadan yaşa göre sınıflara yerleştirme söz konusudur.

"Mesela bizim sınıfımızda 6C sınıfında Afgan öğrenciler var. Daha önce hiç okula gitmemişler. Ama bizim okulumuzda şu anda 6. sınıfta eğitim görmek zorunda kalıyorlar. İlk gittikleri okul burası onların. Burada sadece yaş tespitine göre sınıflara yönlendiriliyorlar. Fakat onların temellerinde ne olduğuna bakılmıyor. Hiç okula gitmeyen ve hiç Türkçe bilmeyen bir öğrencinin bir anda 6. Sınıftan başlamış olması onlar için de bizim için de büyük problem oluşturuyor (Ö3)"

Mülteci öğrencilerin Türkçe bilmemeleri herkes için problem oluşturduğu için araştırmanın yürütüldüğü iki okulda okul idarelerinin kendi girişim ve organizasyonları ile bu öğrencilere yönelik hafta sonları Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğünce Türkçe eğitimi verilmektedir. Bu eğitimi alan bazı öğrencilerde Türkçe konusunda bir miktar ilerleme gözlemlense de öğretmenlerle yapılan görüşmelerde tam anlamıyla bir iletişim halen söz konusu değildir.

"Burada verilen dil eğitimi derinlemesine verilen dil eğitimi değildir. Genel düzeyde verilen bir dil eğitimidir. Dil konusunda ileriye gidilebilmesi için göstermelik olarak değil derinlemesine yapılmış olması lazım(Ö17)"

Araştırmanın yürütüldüğü diğer okulda ise mülteci öğrencilere Türkçe kurs verilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Yapılan görüşmelere göre bu öğrencilerin tamamı sosyoekonomik anlamda dezavantajlı durumdadır. Resmi, özel ve tüzel bir takım maddi yardım almaktadırlar.

Mülteci Öğrencilerin Eğitiminde Yaşanılan Sorunlar

Mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunlarla ilgili öğretmen görüşlerinin frekans dağılımları ve bu sorunlara ilişkin ulaşılan kavram ve temalar çerçevesinde yapılan içerik analizi aşağıda verilmiştir.

Dil Sorunu

Tablo 2. Dil Temelli Eğitimsel Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Dil Temelli Sorunlar	f
Dil bilmemeleri nedeniyle mülteci öğrenciler öğretmenleri ve Türk öğrencilerle iletişim kuramıyorlar	23
Mülteci öğrenciler, dil bilmeme ve iletişim kuramama nedeniyle sosyal ortamlardan kendilerini soyutluyorlar	15
Dil bilmeme nedeniyle derslerde başarısızlık yaşamaları, mülteci öğrencilerin akademik özgüvenlerini düşürüyor	12

Görüşme yapılan öğretmenlerin tamamı mülteci öğrencilerin eğitimlerinde yaşanılan en önemli sorunun "dil sorunu" olduğunu düşünmektedirler. Dil sorunu mülteci öğrencilerin diğer eğitsel sorunlarının da kaynağını oluşturmaktadır. Mülteci öğrencilerin Türkçeyi tam olarak bilmemelerinin, Türkçe konuşamamalarının, söylenenleri anlayamamalarının oluşturduğu en önemli sorun ise iletişim kuramamaktır. Bu öğrenciler dil bilemedikleri için öğretmenleriyle ve diğer Türk öğrencilerle iletişim kuramamakta, kendilerini ifade edememekte, problemlerini, meramlarını aktaramamaktadırlar**. İletişim kuramama**, kendini üç şekilde göstermektedir. İlki mülteci öğrenciler, okulda yaşadıkları bazı kişisel problemleri öğretmenlerine, yöneticilere ya da arkadaşlarına doğrudan aktarmak isteseler de bunu yapamamakta, Türkçeyi iyi kötü konuşabilen öğrenciler vasıtasıyla yapmaya çalışmaktadırlar. Bu durum onları rahatsız ve mutsuz etmekte, kişisel ve özel problemlerini, arada bir tercüman olduğu için tam anlamıyla anlatamamaktadırlar. Bu durum onlarda stres oluşturmaktadır. Ö3, Ö7 ve Ö13 bu sorunu şu şekilde ifade etmişlerdir.

"Dil sorunu çözülmediği sürece çocuklar mevcut problemlerini de aktaramıyorlar. Bu durumda kendilerini rahat ve güvende hissetmiyorlar. Bazen diğer arkadaşlarıyla kavga ediyorlar. Bunu bizlere Türkçeyi çat pat konuşabilen bir öğrenci vasıtasıyla aktarmak istiyorlar. Fakat tercüman çocuk da kavganın nedenini tam olarak anlatamıyor. Ne olup bittiğini anlayamıyoruz. Bir şey yapamıyoruz. Bu durumda çocuk da bir şey yapamadığımız için kızıyor. Belki haksızlığa uğradığını düşünüyor (Ö3)".

"Mesela dil konusunda daha ileriye gidebilmek için akran yardımı alınabilir. Dil bilmedikleri için meramlarını aktaramıyorlar. Türkçeyi az çok bilen bir akranı ya da arkadaşını tercüman olarak kullandığımızda da çocuk kendini rahat hissetmiyor ve anlatması gereken sorununu tam olarak aktarmıyor. Özellikle ergenlik dönemindeki çocuklar bunu istemiyor (Ö7)".

"Bireysel psikolojik danışma yaparken mutlaka arada tercüman kullanmak zorunda kalıyoruz. Tabi bu doğru mu? Kesinlikle değil. Kesinlikle etkili olmuyor. Çocuk çevirmen aracılığıyla derdini tam olarak anlatmak istemiyor ya da gizlemiş olduğu bazı şeyler oluyor (Ö13).

İletişim kuramama, dersler kapsamında yapılan öğretimlerde, o ders ya da disiplinin kendisine özgü bazı kavram ve terimlerinin anlaşılmamasına da neden olmaktadır. Mülteci öğrenciler bu derse özgü terminolojiyi öğrenmekte büyük güçlükler yaşamakta, öğrenme güçlüğü çekmektedirler. Ö6 ve Ö11 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir.

"Göçmen öğrencilerin öncelikle dil sorununu çözmemiz gerekiyor. Mesela ben Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak öğrencilerin bilmeleri gereken bazı terimleri öğretmek zorundayım. Türkçe bilmeyen çocuklara bu terimleri öğretmek çok zor. Çünkü Türkçe düşünmeleri gerekiyor. Benim sınıfımda ise hiç Türkçe bilmeyen öğrenciler var (Ö6)".

"Ben Türkçe öğretmeniyim. Ama Türkçede bazı konuları anlatmakta zorlanıyorum. Çocukların genel anlamda dilin mantığını bilmesi, öncelikle söylediklerinizi anlaması gerekiyor. Dilbilgisi kurallarını anlatacağım ama Türkçeyi bilmediği için bu kuralların öğretilmesi mümkün olmuyor. Mesela mecaz anlatım konusunu anlatacağım ama çocuklar gerçek anlamlarını bilmiyorlar ki mecaz kavramını anlatayım (Ö11)".

Mülteci öğrencilerin Türkçeyi bilmemelerinin doğurduğu üçüncü sonuç, onların öğretim sırasında merak ettikleri, öğrenmek istedikleri konularla ilgili öğretmenleriyle iletişim kuramamalarıdır. Ö8, Ö19 bu sorunu şu şekilde ifade etmiştir.

"Bazı öğrenciler gerçekten öğrenme isteğine sahipler. Çok istekliler. Mesela bilmedikleri ve öğrenmek istedikleri bir konu olduğu zaman bunu bize yazar mısınız, tam olarak ne olduğunu anlayamadık gibi dönüşleri olabiliyor. Dil bilemedikleri için bu konuları anlayamıyorlar. Matematik dersimde onlara göre ileri sayılabilecek düzeylerde onlarla birebir ilgilenip defterlerine yazıp basitleştirerek öğretmeye çalışıyorum (Ö8)".

"Görsel Sanatlar dersinde bir Afgan öğrencim var. Çok yetenekli. Gerçekten çok güzel çizimleri de var. Ama çizimlerde ne anlatmak istediğini bana ifade edemiyor ya da benim ondan ne istediğimi ifade edemiyorum. Fakat görüyorum ki çok yetenekli bir öğrenci. Yeterince yardımcı olamıyorum bu öğrenciye. Çünkü dil olarak en başta anlaşamıyoruz (Ö19).

Mülteci öğrencilerinin eğitiminde yaşanılan bu dil sorunu görüldüğü gibi temelde iletişim kuramama sorununa yol açmaktadır. İletişim kuramama sorunu da birçok farklı sorunu beraberinde getirmektedir. Dil bilmediği için iletişim kuramayan, derdini meramını anlatamayan, problemlerini paylaşamayan, derslerde öğretmeniyle anlaşamayan, derslerde geçen temel kavramları anlayamayan mülteci öğrenciler, bu kez sınıf ya da sınıf dışındaki**sosyal ortamlarda kendini soyutlamaktadırlar**. Ö12 ve Ö5 bu sorunu şu şekilde ifade etmiştir.

"Bu çocukların Türkçeyi bilmemeleri öğretim sırasında konuları anlatmamızda gerçekten büyük sıkıntı. Bu durum çocuk açısından çok daha büyük sıkıntı. Çocuklar anlattığımız birçok konuyu anlayamıyorlar. Ben Türkçe bilmeyen öğrencilerle çalıştım. Çalıştığım yerin insanları da Türkçe bilmiyordu. İletişim kurmakta çok sıkıntı çektim. Sıkıldım ve bir süre sonra ortamlara girmekten vazgeçtim. Sanırım bu çocuklar da benzer şeyler yaşıyorlar. Bu çocuklar da iletişim kuramadıkları için yavaş yavaş kendi kabuklarına çekilip sosyal ortamlardan uzak duruyorlar (Ö12)".

"Şu anda dil bilmeyen öğrenciler en arka sırada kendi kendilerine sessizliği tercih ediyorlar. Dil sorununun mutlaka çözülmesi gerekiyor (Ö5)".

Dil sorununun oluşturduğu önemli bir problem de derslerdeki başarısızlığa bağlı olarak mülteci öğrencilerde **akademik özgüven eksikliği** oluşturmasıdır. Öğretim sırasında derslere ilişkin temel kavram ve terimleri anlayamama, bunları soramama, sorduklarında dil problemi nedeniyle öğretmenlerce kendilerine anlatılanları anlayamama, mülteci öğrencilerin derslerde başarılı olamamasına, bu durum da akademik özgüven eksikliğine neden olmaktadır. Ö3 ve Ö10 bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler.

"Aralarında çok zeki öğrenciler var. Bu zeki öğrenciler bile dil sorunu nedeniyle çok yüksek not alamıyorlar. Bu durumda çocuk başarılı olacağına dair inancını kaybediyor (Ö3)".

"Çocuk çok iyi de olsa alabileceği en yüksek not 70, 80 olabiliyor. Çocuğun dil konusundaki yetersizliği, psikolojik olarak yaşamış oldukları başarı durumunu etkiliyor. Mesela bu çocuk aslında 90'lık 100'lük bir çocuk olabilir. Dolayısıyla daha yüksek notu alamıyor. Bu da çocuğun kendine olan özgüveninin etkilenmesine neden oluyor. Bu çocukların özgüvenlerinin sarsılmış olması ileriki başarılarını da etkileyeceği için onlara özel bir programın hazırlanması uygun olur (Ö10)".

Uyum ve Adaptasyon Sorunu

Tablo 3. Uyum Temelli Eğitimsel Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Uyum Temelli Sorunlar	**f**
Geçirdikleri psikolojik travmalar nedeniyle mülteci öğrenciler çevreye ve okula uyum sorunu yaşıyorlar	10
Kendilerini yabancı hissetmeleri nedeniyle mülteci öğrenciler çevreye ve okula uyum sorunu yaşıyorlar	17
Dil bilmeme ve iletişim kuramama nedeniyle mülteci öğrenciler çevreye ve okula uyum sorunu yaşıyorlar	23
Kendi aralarındaki gruplaşmalar nedeniyle mülteci öğrenciler çevre ve okula uyum sorunu yaşıyorlar	8

Göç öncesinde, göç sırasında ve sonrasında yaşadıkları bazı olumsuz durumlar mültecilerde, özellikle de çocuk ve ergen mülteci öğrencilerde bazı **psikolojik travmalar** oluşturmuştur. Bu travmaların oluşturduğu psikolojik durum bu öğrencilerin geldikleri ve şu an yaşadıkları çevreye ve okula uyum ve adaptasyonlarını zorlaştıran bir faktör olmuştur. Bu psikolojik rahatsızlıklar bu

öğrencilerdekaygıya, güvensizliğe ve gelecek belirsizliğine neden olmuştur. Yabancı gördükleri insanlara karşı gelişen bu güvensizlik de kendi içlerine kapanmaya yol açmış, uyum ve adaptasyon sorunu oluşturmuştur. Ö23 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir.

"Bizde bir tane Afgan öğrenci var. Ailece komple buraya gelmişler. İran sınırından geçerken ailenin iki çocuğu yakalanmış, sınırdan geçememiş. Bu çocukların geri alınması için çok uğraştık. BİMER ve CİMER'e şikâyette bulunduk. Sonrasında Valiliğe gittim. Ben kendim görüştüm. Ama çocukların ikisi kaldı orada. Bunlar İran üzerinden kaçak geliyorlar. İki tane 7-8 yaşlarındaki çocuk bunlar orada yakalanmışlar. İran bunları Türkiye'ye değil kendi ülkelerine geri gönderecek. Kaçak oldukları için çocukların geri alınması söz konusu olmuyor. Bu durum ailede ve çocuklarda psikolojik sıkıntı oluşturmuş vaziyette (Ö23)".

Mülteciler ve özelde mülteci öğrenciler yeni geldikleri çevrede **kendilerini yabancı hissetmekte**, farklı bir dil konuşan, farklı kültüre sahip bambaşka bir dünyada kendilerini farklı ve yabancı olarak görmektedirler. Bu nedenle ilk zamanlar sosyal ortamlara katılmaktan, toplum içine girmekten geri durmaktadırlar. Bu durum uyum ve adaptasyonlarının önünde önemli bir engeldir. Ö19 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

"Onlar ilk geldiklerinde kendilerini yabancı hissediyorlar. Dolayısıyla kendilerini geri çekiyorlar. Türk öğrencilerin içine girmek istemiyorlar. Etkinliklere katılmak istemiyorlar. Mesela ben bu öğrencilere bir mesaj iletecek olsam Afgan öğrenciye mutlaka bir Türk öğrenci gönderiyorum ki konuşmak zorunda kalsınlar. İletişim kursunlar (Ö19)".

Dil bilmeme nedeniyle oluşan **iletişim kuramama sorunu, mülteci öğrencilerin okula ve okul içerisindeki sosyal iletişimin olduğu sosyal çevreye uyumlarını daha da zorlaştıran bir faktör** olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal adaptasyonun ilk koşulu iletişimdir. İletişimin kurulmadığı, insanların birbirini tam manasıyla tanımadığı, bilgi ve duyguların sözlü iletişim aracılığıyla paylaşılamadığı durumlarda bireyin sosyal bir gruba girmesi, ortama adapte olabilmesi ve uyum gösterebilmesi çok zorlaşmaktadır. Mülteci öğrenciler de işte tam anlamıyla bu durumu yaşamakta, iletişim kurup anlaşamadıkları için kendi soydaşları dışındaki sosyal grup ve çevrelerden kendilerini soyutlamaktadırlar. Bu durum, yaşadıkları yeni topluma ve çevreye uyumlarını daha da zorlaştırmaktadır. Ö6 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

"Türkçeyi iyi bilmedikleri için kendilerini ifade edemiyorlar. Bu öğrencilerle anlaşmakta zorluk çekiyoruz. Kendilerini tamamen soyutlamış oluyorlar. Eğer sınıfta birkaç tane Afganlı varsa onlarla iletişimlerini sürdürüyorlar. Ne bizim söylediklerimizi anlayabiliyorlar. Ne de biz onların söylediklerini anlayabiliyoruz. Bu durum bu çocukları iyice uyumsuzlaştırıyor (Ö6)".

İletişim kuramama nedeniyle öğretmenini, onun anlattıklarını, derse özgü bir takım kavramları anlayamamaları, mülteci öğrencileri başarısızlığa iterken aynı zamanda oluşan akademik özgüven eksikliği ile birlikte onlarda içinde bulundukları sosyal çevreye karşı bir kızgınlık hissi oluşturmakta ve sonrasında bu çevreden çıkma, ayrılma fikir ve davranışları gözlenmektedir. Ö7, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

"Benim bir öğrencim vardı. Öğrenci sürekli devamsızlık yapmaya başladı. Bu devamsızlığının neden bu kadar arttığını araştırdığımda, başarısızlığın onu devamsızlığa ittiğini gördüm. Çocuk Türkçeyi bilmiyordu ki benim anlattığım dersi anlayabilsin. Dolayısıyla çocuk sınıfta sıkılmaya, öfkelenmeye başladı. Sıkıldıkça çevresindeki insanlara zarar vermeye başladı. Bir süre sonra da okulu bırakıp sokakta mendil satmaya başladı (Ö7)".

Kendi kabuğuna çekilme ve kendini toplumdan soyutlama durumu, Türk öğrenci ve öğretmenlerle mülteci öğrenciler arasındaki iletişimin daha da kopmasına sebep olurken aynı zamanda **mülteci öğrenciler arasında ayrı bir gruplaşma**ya neden olmaktadır. Mülteci öğrenciler bu gruplaşmalar yoluyla sadece kendi aralarında iletişim kurmakta, bu grup içerisinde de kendilerini daha güvende ve güçlü hissetmektedirler. Ö2 ve Ö19 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

"Bazı öğrenciler sürekli kavga ile dövüş ile yanıma geliyor. Kendileri için bunu bir kalkan olarak oluşturmuş görünüyorlar. Kendilerini ayrı azınlık bir grup olarak hissettikleri için kendilerini diğerlerine karşı güçlü göstermek istiyorlar (Ö2)".

"Mülteci öğrencilerin sayısı okulda arttıkça daha kavgacı olmaya başladılar. Belki kendilerini daha iyi hissediyorlar bilmiyorum. Sayıları azken daha uyumlulardı. Ama gittikçe sayıları artmaya başladıkça daha da uyumsuzlaşmaya başladılar. Daha da kavgacı olmaya başladılar (Ö19)".

Motivasyon Sorunu

Tablo 3. Motivasyon Temelli Eğitimsel Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Motivasyon Temelli Sorunlar	**f**
Gelecek belirsizliği nedeniyle mülteci öğrencilerin eğitime ilişkin motivasyonları düşüktür	13
Düşük gelir seviyesi ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle mülteci öğrencilerin eğitime ilişkin motivasyonları düşüktür	8

Mülteci öğrenciler bazılarında eğitim ve öğretime, okula ve derslere yönelik düşük seviyede motivasyonasahiptirler. Bu öğrenciler çok istekli, motive olmuş bir şekilde öğrenim görmemektedirler. Motivasyon düşüklüğünün ise çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan birincisi **gelecek belirsizliğidir**. Bazı mülteci öğrenciler ve aileleri geleceklerini planlamada belirsizlikler yaşamaktadırlar. Bazen Türkiye'de kalma fikri ön plana çıkarken, bazen Avrupa ya da Amerika'ya gitmek bazen de ülkelerine geri dönme hayalleri de kurabilmektedirler. Onların ülkemizdeki geçici sığınmacı statüleri, ülkelerine geri dönüp dönemeyecekleri konusundaki belirsizlikler mülteci öğrencilerin motivasyonlarını düşüren bir faktör olmuştur. Ö4 ve Ö17 bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler.

"Öğrencilerin çoğu burayı bir geçiş süreci olarak görüyor. Birçoğu Avrupa'ya gitmek istiyor. Bu nedenle motivasyonları da düşük oluyor genellikle. Zaten Türkiye'yi terk edeceklerini düşündükleri için Türkçeyi öğrenme konusunda gerekli hassasiyeti göstermeyebiliyorlar(Ö4)".

"Geçen yıl 6-7 tane öğrencimiz vardı. Bu yıl 40'a yakın öğrencimiz var. Afganistan'dan gelen var. Irak'tan gelen var. İran'dan gelen var. 3 farklı kültür var. Her birinin ayrı hikâyesi var. İran'dan gelen çocukların hikâyesi anlattıklarına göre babaları orada okuyamayacaklarını düşünmüş. Ekonomik olarak yetersizlermiş. Buraya gelmeyi tercih etmişler. Afganistan'dan gelenlerin çoğunluğu Türkiye'de kalmak için değil batıya geçmek için burayı bir basamak olarak kullanıyorlar. Bazıları da ülkelerine geri dönmek istiyor. Mesela Feridun diye bir öğrencimiz vardı. Sürekli Afganistan'a gitmek istediğinden bahsediyordu. Çoğu iş imkânları daha iyi olduğu için Avrupa'ya gitmek istiyor. Türkiye'de eğitim planlarının uzun olduğunu düşünmüyorum. Motivasyonları da düşük o nedenle (Ö17)".

Düşük seviyedeki motivasyonun bir başka sebebi de mülteci öğrencilerin ailelerinin **düşük gelir seviyesine** sahip olması, birtakım yardımlar yoluyla geçinebilmeleri, zaruri ihtiyaçları dışında kalan alanlarda ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamalarıdır. Tüm bunlar mülteci öğrencilerin eğitimle ilgili ihtiyaçları ikinci plana atmasına, eğitime ilişkin motivasyonlarının düşmesine sebep olmaktadır. Ö8 ve Ö12 bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler.

"Bizim okul sosyoekonomik düzey açısından düşük bir okul. Bu nedenle genellikle forma giymeyi tercih ediyoruz. Ama Afgan öğrencilere bu konuda tolerans gösterdiğimiz durumlar oluyor. Çünkü ekonomik durumları iyi değil. Belki ikinci bir forma alma şansları yok. Dolayısıyla eğitime gelene kadar çözülmesi gereken daha temel sorunları var (Ö8)."

"Biz aile ziyaretleri gerçekleştirdik. O ziyaretlerde gıda yardımına ihtiyacı olduklarını da gördük. Kılık kıyafetler konusunda sıkıntılar olduğuna tanıklık ettik. Ekonomik olarak her anlamda ihtiyaçları var. Bir odada 7-8 kişilik bir aile yaşamaya çalışıyor. Aileler genellikle işsizlik sorunu yaşıyor. Birçoğunun kömürü gelmemişti. Isınma problemi yaşadıklarına tanıklık ettik. Sabri diye bir öğrencimiz var mesela. Babası çalışmak için İstanbul'a gitmiş. Annesi de yok. Çocuk sevgi evine teslim edildi. Eğitim en temel ihtiyaç değil yani. Başka problemler ön planda (Ö12)".

Eğitim Programı Sorunu

Tablo 3. Eğitim Programı Temelli Eğitimsel Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Eğitim Programı Temelli Sorunlar	**f**
Kaynaştırma eğitimi şeklindeki mevcut program mülteci öğrencilerin öğrenme, başarı ve uyumlarını artırmıyor	11
Mülteci öğrencilerin Türkçeyi öğrenmelerini sağlayacak ayrı ve özel bir programın oluşturulması gerekli	11
Mevcut program içerisinde yer alan bazı ders ve konular mülteci öğrenciler için yararlı ve işlevsel değil	7
Mevcut program bireyselleştirilmiş öğretime imkan vermiyor	6

Mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan sorunların temelinde, **hâlihazırda uygulanan kaynaştırma eğitimi şeklindeki programın işe yaramamasıdır.** Mülteci öğrencilerin geçmiş eğitim yaşantılarına bakılmaksızın sadece yaşlarına göre ve Türkçe öğretilmeden kendi yaş grubundaki sınıflara dağıtılmaları, burada kaynaştırma eğitimi mantığıyla Türk öğrencilere yönelik eğitim programları çerçevesinde öğrenim görmeleri mülteci öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırmamış, başarılarını artırmamış, okula uyumlarında da olumlu bir etki oluşturmamıştır. Tam tersine Türkçe bilmemeleri, onlara başlangıçta Türkçe öğretilmemesi, bu öğrencileri sınıfta yabancılaştırmış, akademik özgüvenlerini düşürmüş, onları başarısızlığa itmiş ve hatta okula uyumlarını daha da zorlaştırmıştır. Ö3 ve Ö7 bu durumu şöyle ifade etmektedirler.

"Mesela bizim sınıfımızda 6C sınıfında Afgan öğrenciler var. Daha önce hiç okula gitmemişler. Ama bizim okulumuzda şu anda 6. sınıfta eğitim görmek zorunda kalıyorlar. İlk gittikleri okul burası onların. Burada sadece yaş tespitine göre sınıflara yönlendiriliyorlar. Fakat onların temellerinde ne olduğuna bakılmıyor. Hiç okula gitmeyen ve hiç Türkçe bilmeyen bir öğrencinin bir anda 6. Sınıftan başlamış olması onlar için de bizim için de büyük problem oluşturuyor (Ö3)".

" Hâlihazırdaki sistemde mülteci öğrenciler kendilerini diğer öğrencilerden soyutluyorlar. Çünkü onları aynı sınıfa koyduğunuz zaman birbirleriyle kaynaşmıyorlar. Tam tersine daha da birbirlerinden uzaklaşıyorlar. Çünkü onlar birbirlerini anlayamıyorlar. Dil bu konuda temel faktör (Ö7)".

Mülteci öğrencilere yönelik olarak okul saatleri dışında Halk Eğitim Merkezlerinde verilen Türkçe kursları önemli bir adım olarak görülse de bu kursların çok daha etkili olması beklentisi yaygındır. Mülteci öğrencilerin doğrudan yaşlarına göre sınıflara dağıtılması yerine öncelikle **Türkçe öğrenmelerini sağlayacak ayrı ve daha etkili bir eğitim programından** geçirilmeleri, mevcut durumda yaşanılan birçok problemi ortadan kaldırabileceğine inanılmaktadır. Bu durumu Ö7,Ö9 ve Ö15 şu şekilde ifade etmektedir.

"Göçmen öğrencilere yönelik özel bir program düzenlensin. Bu program diğer öğrencilerin programından farklılık arz etsin. Öncelikle bu programda dil tamamen öğrenilsin. Sonrasında belli bir noktaya geldikten sonra bu çocukların sınıflara geçişi sağlansın (Ö7)".

"Mesela Almanya gelen sığınmacılar için özel bir köy tesis etmiş. O köyde sığınmacıların öncelikle kendi içlerinde kalmalarını istemiş. Daha sonra onlara özel bir program uygulamış. Özel

bir program çerçevesinde Alman dilini ve kültürünü öğretmiş. O şehirde yaşamaya hazır hale getirmiş. Sonrasından o köyden çıkarıyorlar ve okullara, şehre gönderiyorlar. Doğrudan toplumun içine girmiyor göçmenler. Milli Eğitimin öncelikle onlara özel, dil ağırlıklı bir program hazırlamalı ve uygulamalı. Özel olarak bir okul temin edilmeli. Orada temellendirildikten sonra diğer sınıfların içine alınmalı (Ö9)".

"Ben İstanbul'da bir okulda buna rast geldim. İlk etapta tamamen Türkçeyi öğrenme konusunda eğitim veriliyor. Türkçeyi tamamen öğrenenlerin diğer sınıflara dağıtımı yapılıyor. Bu sistem İstanbul'da uygulanabiliyorsa Sivas'ta neden uygulanmasın. Bu öğrencileri doğrudan sınıflara dağıtmak yerine bir okulda bir sınıfta toplayıp onlara Türkçe öğretimi ve genel bir eğitim verilmesi gerekiyor (Ö15)".

Mülteci öğrencilerin eğitiminde, Türk öğrencilere uygulanan program,**mevcut program içerisinde yer alan bazı ders ya da konular çok yararlı ve işlevsel olmamaktadır**. Bu ders ve konular, mevcut sistemde dil konusundaki problemler nedeniyle mülteci öğrencilerce anlaşılması zor olan ders ve konulardır. Bu zorluk onların başarı ve akademik özgüvenlerini olumsuz yönde etkileyebilmekte, ayrıca bu ders ve konular mülteci öğrencilerin günlük hayatta kullanabilecekleri işe yarar bilgiler içermemekte, onların ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktadır. Ö11 ve Ö20 bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler.

"Mesela ben Türkçe öğretmeniyim. Dil bilgisi kurallarını öğreteceğim. Genel anlamda Türkçeyi bilmedikleri için bu kuralları öğrenmeleri de zor. Üstelik bu çocukların bu derste bu kadar ayrıntıyı bilmeleri de gerekli değil bence. Konuşabilmesi, okuduğunu anlayabilmesi, söyleneni anlayabilmesi yeterlidir diye düşünüyorum (Ö11)".

"Mesela ben Osmanlı Tarihi anlatıyorum. Çocuk anlamakta tabi ki zorluk çekiyor. Ders ağır yani. Türk öğrenciler bile bazı noktalarda benim dersimde sıkıntı çekiyor. Bunu bildiğimiz için onlardan tam bir başarı beklemiyoruz. Ben diyorum ki siz öncelikle dil öğrenin. Benim dersim önemli değil. Bence Osmanlı Tarihi gibi bir ders almaları gerekli değil onlar için (Ö20)".

Dil bilmeme nedeniyle mülteci öğrencilerle öğretmenler arasında iletişim kurulamaması, kaynaştırma eğitimi formatında yürütülen eğitimin önündeki en temel engeldir. Kaynaştırma eğitiminde temel anlayış, normal seviyedeki öğrencilere göre tasarlanan müfredat çerçevesinde, bireyselleştirilmiş bir müfredatla özel eğitime ihtiyaç duyan az sayıdaki öğrenciye akranlarıyla birlikte aynı sınıfta aynı öğretimin gerçekleştirilmesidir. Ancak özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler, bir takım öğrenme güçlükleri yaşasalar da ana dillerini belirli bir oranda kullanabilmektedirler. Bu nedenle bu öğrencilerle bir şekilde iletişim kurulması mümkün olmaktadır. Oysa mülteci öğrenciler ilk geldiklerinde Türkçeyi hiç bilmemektedirler. Bu durum, öğretmenlerin dersin belirli bölümlerinde bu öğrencilerle ilgilenmesine, **bireyselleştirilmiş bir müfredatı uygulamalarına imkân vermemektedir**. Ö1 ve Ö13 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

"Bizim çabamız yeterli değil. Zaten böyle bir çaba göstermemiz mümkün olmuyor özel olarak bu çocuklara. Dil olarak anlaşamıyoruz çünkü. Çocuklar büyüdükçe bu daha da zorlaşıyor (Ö1)".

"Öğretmenin yetiştirmesi gereken bir müfredat var. Çocukların girmesi gereken sınavlar var. Öğretmen mülteci öğrencilerin oryantasyonu için yeterince vakit ayıramıyor. Türk öğrencilere, velilere, idareye karşı sorumlukları var öğretmenin. Zaten dil problemi nedeniyle bu çocuklarla ayrıca ilgilenilmesi de çok zor (Ö13)".

Tartışma ve Sonuç

Araştırma sonunda, mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan problemlerin temelinde dil probleminin olduğu söylenebilir. Dil problemi birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde mülteci öğrencilerin Türkçe konuşamadıkları, konuşulanları

anlamadıkları, bu nedenle iletişim kuramadıkları belirlenmiştir. İletişim kuramama eğitsel anlamda önemli problemleri de beraberinde getirmiştir. En önemli problem mülteci öğrencilerin okulda kendilerini ifade edememeleri, istek, beklenti, sorun ve meramlarını söyleyememeleridir. Bunun dışında derslerde geçen ve o derse özgü temel kavramları anlayamamaları, anlayamadıkları konularda sorup öğrenmek için öğretmenlerinden yardım alamamaları ve bir süre sonra derslerde kendilerini soyutlamaları, derslere katılmamaları, pasif kalmalarıdır. Mülteci öğrencilerin dil ve iletişim problemi kaynaklı bu tür öğrenme güçlükleri yaşamaları, onlarda akademik özgüven eksikliği de oluşturmaktadır. Ceyhan ve Koçbaş (2011), konuyla ilgili çalışmalarında mülteci çocukların yeterli dil becerilerine sahip olmamalarının düşük akademik başarı göstermelerine sebep olduğunu bulgusuna ulaşmışlardır. Tanrıkulu (2017), mülteci öğrencilerin eğitimsel sorunlarını konu alan çalışmasında dil sorununu ilk sıraya yerleştirmiş, Türkçe bilmeyen ya da çok az bilen mülteci öğrencilerin sırf bu yüzden eğitimde yaşadıkları zorluklar nedeniyle okulu terk ettiklerini belirtmiştir. Aydın ve Kaya (2017) ise mülteci çocukların Türk akranlarıyla aynı sınıfta eğitim alabilmeleri için gerekli Türkçe dil becerisine sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Yaylacı, Serpil ve Yaylacı (2017), okullara öğrenci kabulünde Türkçe bilgisine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamışlar, Türkçe hazırlık sınıflarının açılması önerisinde bulunmuşlardır. Kardeş ve Akman (2018) yaptıkları araştırmada, mülteci öğrencilerin dil bilmeme nedeniyle derslerdeki etkinlikleri ve konuşulanları algılayamadıkları, bu yüzden derslere karşı ilgisiz oldukları bulgusuna ulaşmışlardır. Doğutaş (2016) mülteci öğrencilerin yerleştikleri ülkenin dilini öğrendiklerinde öğretmenleri ve arkadaşlarıyla daha iyi iletişim kurduklarını, bunun da onların okul devamlılığını sağladığını, okul devamlılığının ise okula aidiyet duygusunu ve akademik başarıyı artırdığını dile getirmiştir. Mülteci öğrencilerin eğitimsel sorunlarıyla ilgili yapılan tüm bu araştırmalar, bu çalışmada ulaşılan "dil sorunu" bulgusunu desteklemektedir.

Yapılan bu araştırmanın bulgularından birisi de mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan önemli bir problemin de uyum ve adaptasyon sorunu olduğudur. Bu sorunun temelinde göçün oluşturduğu olumsuz durumlar vardır. Göç öncesi, sırası ve sonrasında yaşanılan savaşlar, şiddet, imkânsızlıklar vb. kötü olaylar çocuk ve genç mültecilerde psikolojik travmalar oluşturmuştur. Bu travmalar, mülteci öğrencilerde insanlara karşı güvensizlik ve gelecek belirsizliğine yol açmıştır. Bu güvensizlik, mülteci öğrencilerin kendilerini yabancı olarak hissetmelerine, kendilerini soyutlamalarına, okuldaki sosyal ortamlara girmemelerine neden olmaktadır. Bunun üzerine dil bilmeme, insanlarla iletişim kuramama sorunu da eklendiğinde mülteci öğrencilerde sosyal çevreye karşı bir kızgınlık hissi oluşmakta ve sonrasında bu çevreden (okuldan) çıkma, ayrılma fikir ve davranışları gözlenmektedir. Ayrıca mülteci öğrencilerin kendi içlerinde gruplaşmalarına da neden olmaktadır.

Mülteci çocukların dil farklılığı nedeniyle okul ortamına uyum sağlayamadıkları, öğretmenleri ve akranları ile iletişim kuramadıkları (Sakız, 2016; Uzun ve Bütün, 2016) alanyazındaki araştırmalarda sıkça dikkat çekmektedir. Mülteci çocuk için yeni katıldığı toplumda okul, güvenli gibi görünse de savaş ve göç sırasında yaşadıkları, farklı bir kültüre sahip olmaları, geldikleri yerin dilini bilmemeleri gibi nedenlerle bu çocuklar okula uyum sağlamak için ek çaba gösterirler (Hart, 2009; Rutter, 2003). Yıldız'a göre (2017) mülteci öğrencilerin savaş ve göçün yarattığı travmatik yaşantılar nedeniyle kendisiyle, içinde yaşadığı çevre ve toplumla ve geleceği ile ilgili olumsuz düşünceler taşıması, bulunduğu ülkede kendisini yabancı ve dışlanmış hissetmesi göz ardı edilmemelidir. Bu olumsuz duygu ve düşüncelerin önlenmesi mülteci öğrencilerde geleceğe ve kendilerine ilişkin bir güven duygusu oluşturulabilmesi için ise dil probleminin çözülmesi, düzenlenecek uyum programları ve sağlanacak psikolojik destek, son derece büyük bir önem taşımaktadır. Gencer'e göre (2017) mülteci öğrencilerin uyum sorunlarının çözümüne yönelik olarak; savaşın ve göçün travmatik süreçlerine maruz kalma ihtimalleri düşünülerek mülteci öğrencilere ve ailelerine psikososyal açıdan destek hizmetleri sunulmalı, rehabilite edici ve koruyucu programlar geliştirilmeli, çocukları toplumla bütünleştirici, akran gruplarıyla kaynaştırıcı etkinlikler

düzenlenmeli, akran gruplarıyla kaynaşmayı sağlayan (akran arabulucuğu kapsamında) ve ayrımcılık-dışlanma durumlarına karşı koruyucu önleyici programları temel alan çocuk odaklı programlar geliştirilmelidir. Çetin (2016) ise uyumun sağlanabilmesi için Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde mültecilere yönelik ücretsiz Türkçe eğitim kursları açılmasını önermektedir. Lemaire'e göre (2009) mülteci öğrencilerin toplumsal uyumlarını sağlayacak bir diğer faktör, onlara eğitim verecek eğiticilerin eğitilmesidir. Eğitici personelin, mülteci öğrencilere eğitim verme konusunda bilgi ve beceri kazanmasını sağlayacak hizmetiçi eğitimler vb. çalışmalar yapılmalıdır (Duman, 2019).

Bu araştırmanın sonucunda ulaşılan bulgulardan birisi de mülteci öğrencilerin yaşadığı "motivasyon sorunu"dur. Motivasyon düşüklüğünün temel nedenlerinden birisi bu öğrencilerin yaşadıkları gelecek belirsizliğidir. Çeşitli nedenlerle, hazırlıksız bir şekilde göç etmek zorunda kalan mültecilerin yaşadıkları problemlerin başında bundan sonra kendilerini nasıl bir geleceğin beklediğini öngörememeleri, gelecek planı yapamamalarıdır. Bu durum mülteci öğrencilerin eğitimi sorgulamalarına neden olurken öğrenmeye karşı istek ve gayretlerini de düşürmektedir. Mültecilerin hâlihazırdaki sosyoekonomik durumları, yaşadıkları sosyal ve ekonomik yetersizlikler de eğitime ve öğrenmeye karşı motivasyonlarını da düşürmekte adeta eğitim işini ikinci plana atmaktadır. Üstün, Bayar ve Bozkurt (2017), mülteci öğrencilerin eğitimsel sorunlarını konu alan çalışmalarında, mülteci ailelerin yaşadıkları maddi yetersizliklerin önemli bir problem olduğunu, bu problem nedeniyle okul çağındaki bazı mülteci çocukların hem çalışıp hem okumak zorunda kaldıklarını, bu durumun da onları okuldan soğutarak okul başarılarını ve motivasyonlarını azalttığını belirtmişlerdir. Çatak'a göre (2017) ekonomik engeller, okul masraflarını karşılayamama çalışan yetişkinlerin herhangi bir kursa zaman ayıramaması, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara yeterli maddi ve altyapısal desteğin sağlanmaması gibi nedenler çocukların dersleriyle yeterince ilgilenememelerine neden olmaktadır. Taştan ve Çelik'e göre (2017) mülteci öğrencilerin gelecek belirsizliği, onların okul yaşamlarında motivasyonlarını düşüren önemli bir faktördür. Mültecilerin Türkiye'deki yaşamlarını geçici olarak görmeleri, Avrupa'ya gitme ya da ülkelerine geri dönme hayalleri, öğrencilerin öğrenme ilgi ve motivasyonlarını kaybetmelerine neden olmaktadır.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, onlara göre mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan en önemli problem "eğitim programı" sorunudur. Öğretmenlere göre hâlihazırda uygulanan kaynaştırma eğitimi şeklindeki program işe yaramamaktadır. Mülteci öğrencilerin Türk öğrencilere yönelik eğitim programları çerçevesinde öğrenim görmeleri Türkçe bilmemeleri nedeniyle, bu öğrencileri sınıfta yabancılaştırmış, akademik özgüvenlerini düşürmüş, onları başarısızlığa itmiş ve hatta okula uyumlarını daha da zorlaştırmıştır. Mülteci öğrencilerin geçmiş eğitim yaşantılarına, seviyelerine bakılmaksızın sınıflara dağıtılması ve Türk öğrencilere göre tasarlanmış eğitim programlarına göre eğitim almaları yerine Türkçe eğitimi temelli ayrı bir eğitim programına tabi olmaları gerektiği öğretmenlerce vurgulanmaktadır. Mevcut programdaki bazı ders ya da konuların mülteci öğrencilerce öğrenilmesinin zor ya da gereksiz olduğu değerlendirilmekte, dolayısıyla mevcut programların bu öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılayamadığı düşünülmektedir. Ayrıca mevcut programın, mülteci öğrencilerin dil bilmemeleri nedeniyle bireyselleştirilmiş bir öğretime de uygun olmadığı değerlendirilmektedir. Kardeş ve Akman (2018) tarafından mülteci öğrencilerin eğitimi ile ilgili öğretmenlerin görüşlerinin alındığı çalışmada, görüşme yapılan öğretmenler mevcut müfredatın mülteci öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduğunu, dil sorununa odaklanan, aile eğitimlerinin ve uyum problemine yönelik etkinliklerin yer aldığı yeni bir müfredata ihtiyaç olduğunu dile getirmişlerdir. Taşkın ve Erdemli (2018) yaptıkları çalışmada, mülteci öğrencilerin eğitiminde müfredatın önemli bir sorun olduğu, özellikle Türkçe öğretiminde farklı özel bir müfredatın ve derslerde kullanılacak materyallerin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Çelik (2019), hiç Türkçe bilmeyen Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin aynı sınıfta bulunmasının ve her iki gruba da aynı müfredatın uygulanmasının önemli bir problem olduğunu, Türk öğrencilerle

müfredata uygun ders işleyen öğretmenlerin geride kalan Suriyeli öğrencilerle ilgilenip onları derse adapte etmesinin çok güç olduğunu dile getirmektedir.

Bütün bu bulgular dikkate alındığında mülteci öğrencilere yönelik dil temelli ayrı bir eğitim programının hazırlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu noktada mülteci öğrencilere yönelik nasıl bir program hazırlanacağı sorusu gündeme gelmektedir. Mülteci öğrencilerin en temel eğitim ihtiyaçları nelerdir? Bu ihtiyaçlar çerçevesinde onlara hangi bilgi, beceri ve tutumlar nasıl öğretilmelidir? Bunun için ne tür bir program tasarlanmalıdır? Tasarlanacak programın temel felsefesi ne olmalıdır? Tüm bu sorulara verilecek cevaplar, mülteci öğrencilere yönelik hazırlanacak eğitim programının çerçevesini oluşturacaktır.

Gerek bu çalışmada gerekse de benzer araştırmaların tamamında mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanılan en önemli sorunun dil olduğu ortaya konulmuştur. Mülteci öğrencilerin Türkçe bilmemeleri, birçok eğitsel sorunları da beraberinde getirmektedir. Dil temelli bir programın olmayışı, mülteci öğrencilerin geçmiş eğitim hayatlarına, dil yetkinliklerine bakılmadan yaşıtlarının sınıflarına yerleştirilmeleri, Türk öğrencilere göre tasarlanmış eğitim programlarına göre öğrenim görmeleri, öğrenme güçlüğü yaşamalarına, iletişim ve etkileşim kuramamalarına, motivasyonlarının düşmesine, kendilerini öğrenme ortamlarından soyutlamalarına, akademik özgüvenlerinin düşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla mülteci öğrencilerin en temel eğitim ihtiyaçları dildir. Türkçe konuşabilmek, konuşulanları anlayabilmek, iletişim kurabilmek, istek ve ihtiyaçlarını dile getirebilmek ve dersler altında kendilerine kazandırılmak istenen bilgi ve becerileri edinebilmek için dil öğrenmeleri elzemdir. Dil bilmeden, dili etkin bir şekilde kullanarak düşünemeden, iletişim kuramadan, okuduğunu anlamadan sosyal bilgileri, fen bilgisini, matematiği öğrenmeleri neredeyse imkânsızdır.

Dil ve düşünme birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Dil olmadan düşünme olmaz. İletişimin temelinde ise düşünme vardır. Dolayısıyla dil ve düşünme becerileri kazandırılmadan eğitim gerçekleştirilemez. Örgün eğitim sisteminde çocuklarımıza okul öncesi eğitimde ve ilköğretimde önce dil ve dili kullanarak düşünme becerileri kazandırılmaya çalışır. Zira bunlar öğrenmenin temelini oluşturur. Bu temelin üzerine diğer ders ve disiplinlerin bilgi ve becerileri kazandırılır. Bu evrensel ve değişmez gerçeklik mülteci öğrencilerin eğitiminde de geçerlidir. Türkçe anlamayan, konuşamayan, düşünemeyen bir öğrencinin nasıl bir eğitim programı işe koşulursa koşulsun sosyal hayatı, doğayı, matematiği vd. alanlardaki bilgileri öğrenmesi mümkün değildir. Bu nedenle mülteci öğrencilere öncelikle dil öğretilmelidir. Bun için dil temelli bir eğitim programı oluşturulmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığımız ile AB Türkiye Delegasyonu arasında "Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı" anlaşması çerçevesinde imzalanan sözleşme ile Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine entegrasyonunda Milli Eğitim Bakanlığının faaliyetlerini desteklemeyi amaçlayan "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES)" bu anlamda önemli bir projedir. Projenin temel amacı; okul dışında olan veya eğitime çeşitli nedenlerle ara vermiş 9-15 yaş arasındaki geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların akranları ile birlikte eğitimöğretime devam edebilecekleri temel yeterlilikleri kazandırarak okula devamlarını sağlamaktır (MEB, 2019). Bu temel yeterlikler içinde en önemlisi dil yeterliğidir. Projeyle Suriyeli çocuklara öncelikle Türkçe dil yeterlikleri kazandırmak, bu sayede onları Türk akranları ile birlikte öğrenim görebilecekleri seviyeye getirerek Türk Eğitim Sistemine entegre edebilmektir. Projenin gerek bu çalışmada gerekse de benzer araştırmalarda ortaya çıkan mülteci öğrencilerin eğitimlerinde yaşanılan dil ve iletişim probleminin giderilebilmesi için hayata geçirildiği aşikârdır. Proje Suriyeli çocukların yoğun olarak bulunduğu 23 ilde yürütülmektedir. 2016-2018 yılları arasında yürütülen projenin 3 yıl daha yürütülmesi konusunda anlaşılmıştır. Bununla birlikte söz konusu proje sınırlı sürede gerçekleştirilmekte, projenin sonlandırılması halinde mülteci öğrencilerin Türk Eğitim sistemine entegrasyonuna kalıcı bir çözüm bulma çabaları devam edecektir. Üstelik proje yalnızca Suriyeli mülteci öğrencilere yönelik belli başlı bazı illerde yürütülmektedir. Oysa bazı illerimizde Suriyeli

mülteci öğrencilerden daha çok farklı ülkelerden gelen sığınmacı öğrenciler bulunmaktadır. Örneğin bu çalışmanın yürütüldüğü Sivas ilinde Suriyeli öğrencilerden daha çok Afgan öğrenciler okullarda yoğun olarak bulunmaktadır.

Anılan bu nedenlerden dolayı mülteci öğrencilerin tümünü kapsayan, kalıcı bir eğitim sistemi, bu sistem içerisinde dil temelli eğitim programları oluşturulmalıdır. Programların hedef kitlesi olan mülteci öğrenciler heterojen bir yapı göstermektedir. Hedef kitlenin içerisinde Türkçe Dil Yeterliği, Alan Bilgisi Yeterliği, yaş ve gelişim özellikleri birbirinden farklı birçok öğrenci bulunmaktadır. Örneğin etnik kökeni nedeniyle okuma-yazma, dinleme ve konuşma alanlarında Türkçe dil yeterlikleri yüksek olan öğrenciler de orta düzeyde öğrenciler de düşük düzeyde öğrenciler de bulunmaktadır. Buna karşılık Türkçe Dil yeterliği yüksek olsa da bugüne kadar yeterli eğitim almadığı için Alan Bilgisi yeterliği çok düşük öğrenciler varken, Türkçe dil yeterliği düşük olmasına rağmen belirli bir seviyede daha önce eğitim aldıkları için Alan Bilgisi yeterlikleri yüksek olan öğrenciler de bulunmaktadır. Üstelik bunlar çok farklı yaş ve gelişim düzeylerinde yer almaktadırlar. Bu durum mülteci öğrencilere yönelik tek ve sabit, İlköğretim ya da Ortaöğretim programları oluşturmada büyük güçlük oluşturmaktadır. Bu nedenle programlar oluşturulurken öğrencilerin bu farklı özelliklerinin öncelikle belirlenmesi gerekmektedir. Türkçe Dil yeterliği yüksek olan öğrencilerle düşük olan öğrencilere aynı programın uygulanması istenilen neticeyi vermeyecektir. Öyleyse programların oluşturulmasında yapılması gereken temel iş mülteci öğrencileri Tanılayıcı bir ölçme-değerlendirme sisteminden geçirmektir. Ertürk'e göre (1994) Tanılayıcı değerlendirme; öğrenciyi belli bir program veya program birimine yerleştirmede kullanılmak üzere, öğrencinin ön koşul niteliğindeki mevcut yeterliklerini belirlemek için dönem başlarında yapılan değerlendirmedir. Şayet yerleştirilecek uygun belirli bir program yoksa Tanılayıcı değerlendirme sonuçlarına göre yeni programlar oluşturulur. Dolayısıyla mülteci öğrencilerin öncelikle okuma-yazma-dinleme ve konuşma alt boyutlarındaki dil yeterliklerini sonra da Sosyal Bilgiler (Hayat Bilgisi), Fen Bilimleri ve Matematik vb. temel alan yeterliklerini belirlemeye yönelik Tanılayıcı bir değerlendirme yapılmalıdır.

Tanılayıcı değerlendirme sonunda öğrencilerin Türkçe dil yeterlikleri, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri gibi çeşitli derslerdeki alan bilgisi yeterlikleri, bulundukları seviyelere göre farklı kombinasyonlar oluşturacaktır. Yaş ve gelişim özellikleri de dikkate alınarak oluşan bu kombinasyonlara göre alternatif programlar hazırlanabilecektir. Oluşturulacak programlarda temel amaç mülteci öğrencilere en kısa sürede dil ve alan bilgisi yeterliklerini kazandırarak, bu alanlardaki eksiklerini gidererek kendi Türk yaşıtlarıyla birlikte MEB müfredatında eğitim görmelerini sağlamak olmalıdır.

Türkçe dil yeterlikleri düşük olan İlköğretim öğrencileri için özellikle dinleme ve konuşma becerilerini kazandırmaya yönelik bir hazırlık programının uygulanması kaçınılmazdır. Örneğin 7 yaşındaki Türkçe dil yeterlikleri bulunmayan bir öğrenci öncelikle dinleme ve konuşma becerilerini kazandırıcı 1 yıl süreli bir Türkçe hazırlık programına alınmalı, daha sonra ağırlıklı olarak okuma ve yazma becerileri kazandırmaya yönelik 1. sınıf programına Türk yaşıtlarıyla birlikte katılmalıdır. Örneğin 10 yaşındaki Türkçe dil yeterliği olmayan bir öğrenci kendi yaş grubundaki mülteci öğrencilerden oluşacak, öncelikle dinleme ve konuşma becerilerini kazandırıcı 1 yıl süreli bir Türkçe hazırlık programına alınmalı, sonra yine kendi yaş grubundaki mülteci öğrencilerden oluşan, ağırlıklı olarak okuma ve yazma becerileri kazandırmaya yönelik 1. sınıf programına katılmalıdır. Türkçe dil yeterliği kazandıktan sonra MEB 2. ve 3. Sınıf Matematik-Hayat Bilgisi ve Yabancı Dil Programları ile MEB 3.Sınıf Fen Bilimleri Programı yeterliklerine sahip olma durumunu belirlemeye yönelik Tanılayıcı değerlendirme yapılmalı, şayet bu alanlardaki yeterlikleri düşük ise bu derslerde MEB 2-3 ve 4. Sınıf programlarının temel becerilerini kapsayan, bu programları birleştiren, sadece mülteci öğrencilerin katılacağı özel yoğunlaştırılmış bir programa tabi olurken Din Kültürü dersini Türk yaşıtlarıyla birlikte alabilmelidir. Programlar öğrencilerin her bir dersteki yeterlik düzeylerine göre farklılık gösterebilir.

Dönem başında yapılacak Tanılayıcı değerlendirme bize çok farklı seviyede yeterliklere sahip öğrenci profilleri verebilecektir. Örneğin Türkçe Dil yeterliği ve Matematik yeterliği yüksek ancak Sosyal Bilimler alanında yeterliği düşük bir öğrenci ya da Türkçe Dil yeterliği ve Sosyal Bilgiler yeterliği yüksek, Matematik yeterliği düşük öğrenci profili de ortaya çıkabilecektir. Bunun tam tersine Türkçe dil yeterliği ve Sosyal bilgiler alanında yeterliği düşük, Matematik yeterliği yüksek öğrenci profili de gözlenebilecektir. Tüm bu seçenekleri dikkate alınarak farklı alternatif programlar hazırlanmalıdır. Üstelik programların bu çeşitlilik nedeniyle uygulamada zorluk oluşturmamasına da dikkat edilmelidir. Bu çeşitlilikten ortak paydaya doğru giden bir yol izlenmelidir.

Dil ve Alan Bilgisi yeterliklerini tamamlamaya ya da en baştan kazandırmaya yönelik hazırlık programları, yoğunlaştırılmış programlar ve telafi programları oluşturulurken bu programlara katılan mülteci öğrencilerin eğitim sürelerinin uzamamasına, Türk yaşıtlarının yaşça gerisine düşmemesine de dikkat edilmelidir. Tüm bu hususlar dikkate alınarak araştırmacılar tarafından mülteci öğrencilerin eğitimine yönelik taslak bir sistem ve taslak programlar oluşturulmuştur. Bu sistem ve program tasarıları oldukça yoğun olduğundan burada tamamına yer verilememiş, bir uygulama projesi olarak ayrıca kaleme alınmıştır.

Kaynakça

Aydın, H., Kaya, Y. (2017). The Educational Needs of and Barriers Faced by Syrian Refugee Students İn Turkey: A Qualitative Case Study. *Intercultural Education, 28*(5), 456-473. DOI:10.1080/14675986.2017.1336373

Boylu, E., Işık, P. (2019). Suriyeli Mülteci Çocuklara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretenlerin Yaşadıkları Durumlara İlişkin Görüşleri *GEFAD, 41* (2), 895-936.

Ceyhan, M. A. Ve Koçbaş, D. (2011). Göç ve çok dillilik bağlamında okullarda okuryazarlık edinimi. LAS projesi Türkiye raporu, İstanbul. https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/daf/LAS_AyanCeyhan_Ko%c3%a7bas.pdf. Erişim:Şubat 2020

Çatak, B.D. (2017). Temporary Education Centres as a Temporary Solution for Educational Problems of Syrian Refugee Children in Mersin içinde Utku, D.E., Unutulmaz, O. & Sirkeci, İ. (Der.) Turkey's Syrians: Today and Tomorrow. (ss. 145-156), Londra: Transnational Press London.

Çetin, İ. (2016). Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi, 34,* 197-222.

Doğutaş, A. (2016). Tackling With Refugee Children's Problems İn Turkish Schools. *Journal of Education and Training Studies, 4*(8), 1-8.

Duman, T. (2019). Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *SEFAD, (41),* 343-368. https://doi.org/10.21497/sefad.586638.

Erdem, C. (2017). Sınıfında Mülteci Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlar ve Çözüme Dair Öneriler. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi 1* (1), 26-42.

Ertürk, S. (1994). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Meteksan Matbaacılık.

Gencer, T.E. (2017). Göç Ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi Ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10* (54), 838-851. http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434652

Gümüşten, D. (2017). Mülteci çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme, *Nesne Psikolojisi Dergisi, 5*(10), 247-264.

Güngör, F. ve Şenel, E.A. (2018). Yabancı Uyruklu İlkokul Öğrencilerinin Eğitim-Öğretiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri.*Anadolu Journal Of Educational Sciences İnternational,8* (2), 124-173.DOI: 10.18039/ajesi.454575

Güven, S.ve İşleyen, H. (2018). Sınıf Yönetiminde İletişim, İletişim Engelleri ve Suriyeli Öğrenciler. *Journal Of Social and Humanities Sciences Research, 5* (23), 1293-1308.

Hart, R. (2009). Child Refugees, Trauma And Education: Interactionist Considerations On Social And Emotional Needs And Development. *Educational Psychology in Practice, 25*(4), 351-368.

İmamaoğlu, H.V., Çalışkan, E. (2017). Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devlet Okullarında İlkokul Eğitimine Dair Öğretmen Görüşleri: Sinop İli Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7* (2), 529-546.

İçişleri Bakanlığı (2019). Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.http://www.https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 .Erişim: Ağustos, 2019

Jafari, K.K., Tonga, N. ve Kışla, H. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Bulunduğu Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri ve Uygulamaları. *Academy Journal of Educational Studies, 2* (2), 134-146.

Kağnıcı, D.Y. (2017). Suriyeli Mülteci Çocukların Kültürel Uyum Sürecinde Okul Psikolojik Danışmanlarına Düşen Rol ve Sorumluluklar. *İlköğretim Online, 16* (4), 1768-1776. doi: 10.17051/ilkonline.2017.342990

Kara, S.B.K, Tüysüzer, B.Ş. (2017). Sığınmacı Öğrencilerin Eğitim Sürecinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Yönetici, Öğretmen ve Veli Görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5* (44), 236-250.

Kardeş, S. ve Akman, B. (2018). Suriyeli Mültecilerin Eğitimine Yönelik Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online,17* (3), 1224-1237.

Kiremit, R.F., Akpınar, Ü., Akcan, AT. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Okula Uyumları Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Educational Journal, 26* (6), 1-11.

Lemaire, E. (2009). Education, ıntegration and citizenship in France. J. Banks içinde, The Routledge International Companion to Multicultural Education (s. 323-333) Londra: İngiltere, Routledge Publications

Levent, F. ve Çayak, S. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi 14-1* (27), 21-46.

Milli Eğitim Bakanlığı (2019). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi.https://pictes.meb.gov.tr/izleme.Erişim: Ağustos, 2019.

Öztürk, F.Z. (2018). Mülteci Öğrencilere Sunulan Eğitim-Öğretim Hizmetinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Anadolu Journal Of Educational Sciences İnternational,8* (1), 52-79.DOI: 10.18039/ajesi.393879

Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri. *Göç Dergisi, 2*, 65-81.

Solak, E. ve Çelik, S. (2018). Türkiye'de Eğitim Gören Mülteci Öğrencilerin Dilsel Sorunlarının İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11* (57), 425-432. http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2461

Şimşir, Z., Dilmaç, B. (2018). Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitim Gördüğü Okullarda Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *İlköğretim Online 17* (2), 1116-1134. doi 10.17051/ilkonline.2018.419647.

Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi, 22* (86), 127-144.

Taşkın, P., Erdemli, Ö. (2018). Education for Syrian Refugees: Problems Faced by Teachers in Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research, 75,* 155-178. DOI: 10.14689/ejer.2018.75.9

Taştan, C. ve Çelik, Z. (2017). Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve Öneriler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Tosun, A., Yorulmaz, A., Tekin, İ. ve Yıldız, K. (2018). Mülteci Öğrencilerin Eğitim Sorunları, Eğitim ve Din Eğitiminden Beklentileri:Eskişehir Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 19* (1), 107-133.

Özer, Y. Y., Komşuoğlu, A. ve Ateşok, Z. Ö. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. 4*(37), 185- 219.

Rutter, J. (2003). Working with refugee children. Joseph Rowntree Foundation. York

UNESCO (2016). Politika Belgesi 26. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244847_tur. Erişim: Şubat 2020

UNESCO (2019). Küresel Eğitim İzleme Raporu. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265996_tur. Erişim: Şubat 2020.

Uğurlu, B.N., Akdovan, N. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Perspektifinden Mülteci Öğrenciler. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(3), 782-801.

Uğurlu, Z. (2018). Suriyeli sığınmacı öğrencilerin okula uyum sorunlarının çözülmesi ve desteklenmesinde öğretmen etkisi. İçinde Şiddet ve sosyal travmalar, (ss. 178-242). Ankara: HEGEM Yayınları

Uzun, E.M., Bütün, E. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitini Çalışmaları Dergisi, 1* (1), 72-83.

Üstün, A., Bayar, A. ve Bozkurt, E. (2017). Mülteci Çocukların Ailelerinin Algılarına Göre Eğitim Sorunları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 4*(12), 747-755.

Yaylacı, F.G., Serpil, H., Yaylacı, A.F. (2017). Paydaşların Gözünden Mülteci ve Sığınmacılara Eğitim: Eskişehir Örneği. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 22,* 101-117.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yurdakul, A., Tok, T.N. (2018). Öğretmen Gözüyle Mülteci/Göçmen Öğrenci. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 46-58.

Ek: Etik Kurul Raporu

GİZLİ

T.C.
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : 60263016-050.06.04-E.301595
Konu : Kararlar (Dr. Öğr. Üyesi Taner ÇİFTÇİ'nin Dilekçesi Hk.)

17/04/2018

Sayın Dr.Öğr.Üyesi Taner ÇİFÇİ

İlgi: 28/03/2018 tarih ve 4319 sayılı dilekçeniz.

İlgi dilekçeniz ve ekleri Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulunca incelenmiştir. Kurulun 12/04/2018 tarih ve 4 no'lu toplantısında alınan 3 no'lu kararda; "*Karar 3: Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Taner ÇİFTÇİ'nin 28/03/2018 tarih ve 4319 sayılı dilekçesinde bahsi geçen Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında olan B tipi Bireysel Araştırma Projesine "SİVASTAKİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EĞİTİM SÜRECİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR" isimli projesiyle başvurmayı planladığı ve Projesinde uygulanması gerekli olduğunu belirttiği "Kültür Sorunu için Öğrenci Görüşme Formu, Mülteci Öğrenci Tutum Ölçeği, Çok Kültürlü Tutarlılık Ölçeği, Suriyelilere Bakış Açısı Ölçeği, Temel Okuma Yazma Ölçeği, Kültür ve Sosyal Uyum Sorunu İçin Öğretmen Görüşme Formu, Sosyo- Ekonomik Boyutun Eğitime Yansıması; Ailelerle Görüşme Formu, Sosyo-Ekonomik Boyutun Eğitime Yansıması" isimli çalışmanın etik olarak uygunluğu Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulu Başkanlığı tarafından incelenmiş ve etik açıdan bir sakınca olmadığı yönünde, Rektör oluruna sunulmak üzere oybirliği ile, Karar verildi.*" denilmekte olup, 12/04/2018 tarihli Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurul toplantısında alınan 3 no'lu karar, Rektörlük oluruna sunulmuş ve Rektör oluru alınmıştır.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Prof.Dr. Hilmi ATASEVEN
Rektör Yardımcısı

GİZLİ

Adres:Cumhuriyet Üniversitesi Hukuk Müşavirliği Sivas
Telefon:0 346 219 1010 Belgegeçer:0 346 219 1138
e-Posta:hukuk@cumhuriyet.edu.tr Elektronik Ağ:www.cumhuriyet.edu.tr

Bilgi için: Esengül KIRMAÇ
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır